

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Suhm, P. F.; udg. af Peter Friderich Suhm.
Titel Title:	<u>Samlinger</u>
Bindbetegnelse Volume Statement:	Vol. 1; Stk. 4
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kiøbenhavn : trykt hos Brødrene Berling, 1771-1776
Fysiske størrelse Physical extent:	6 bd.

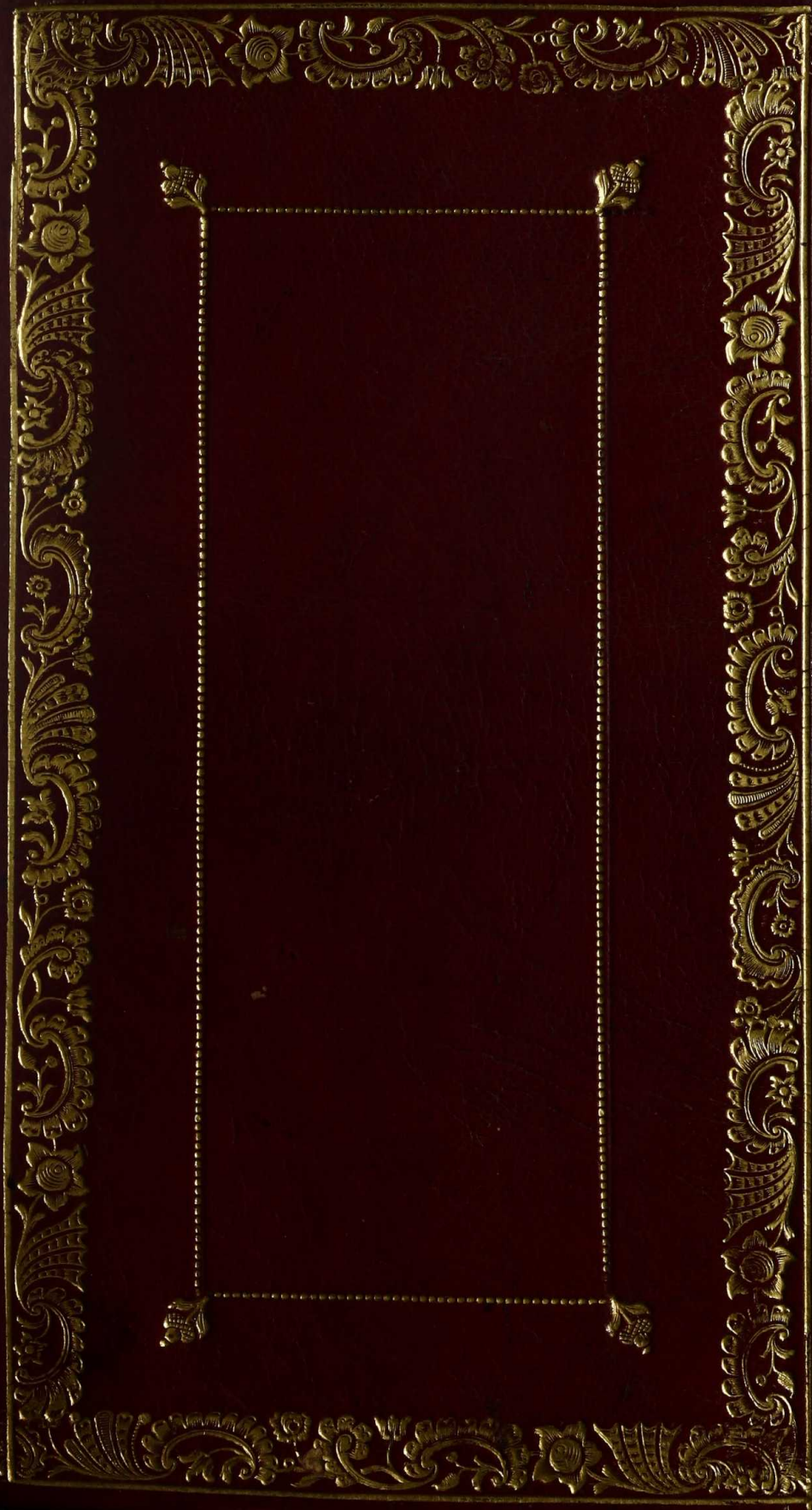
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

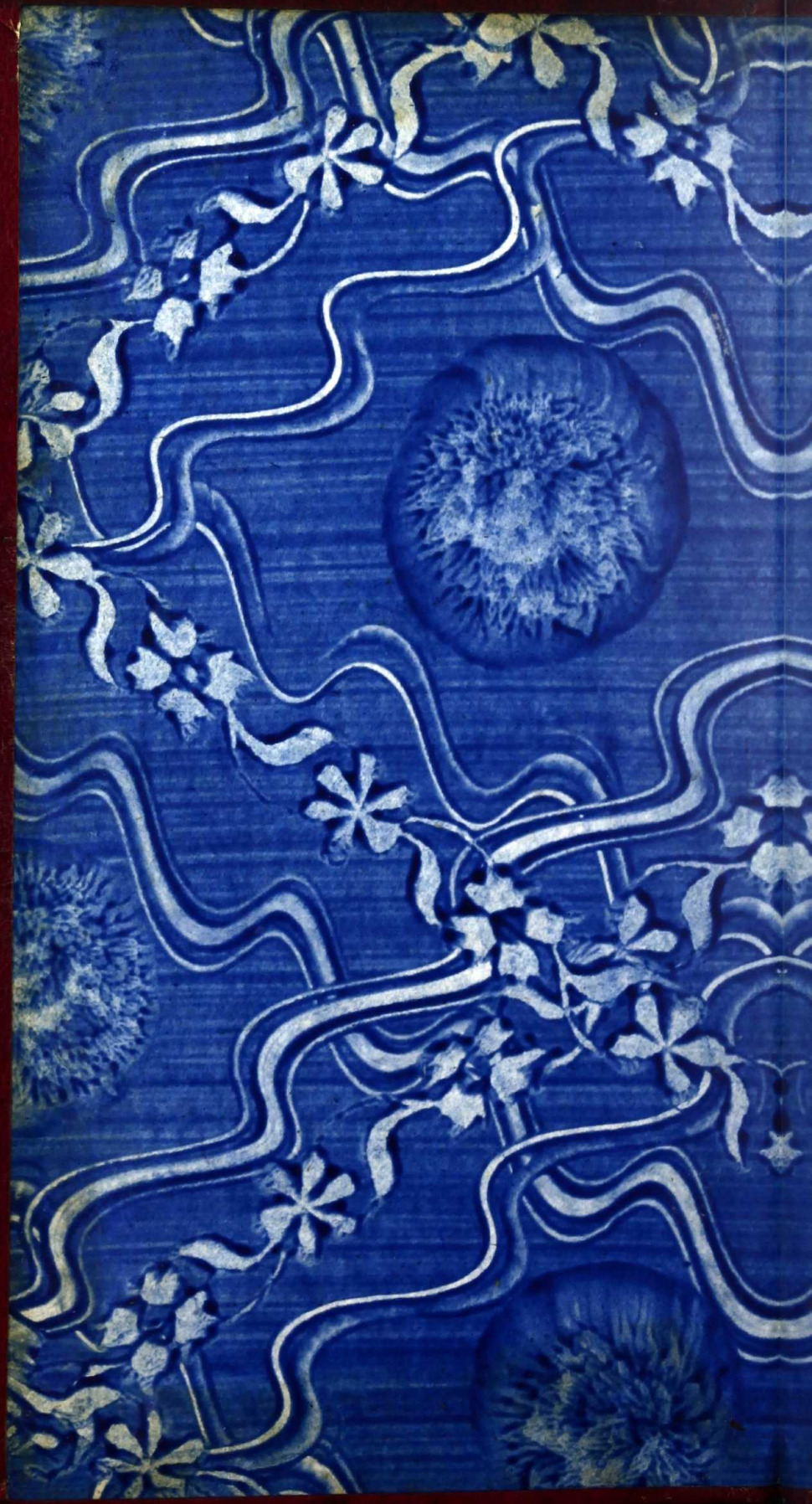
UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

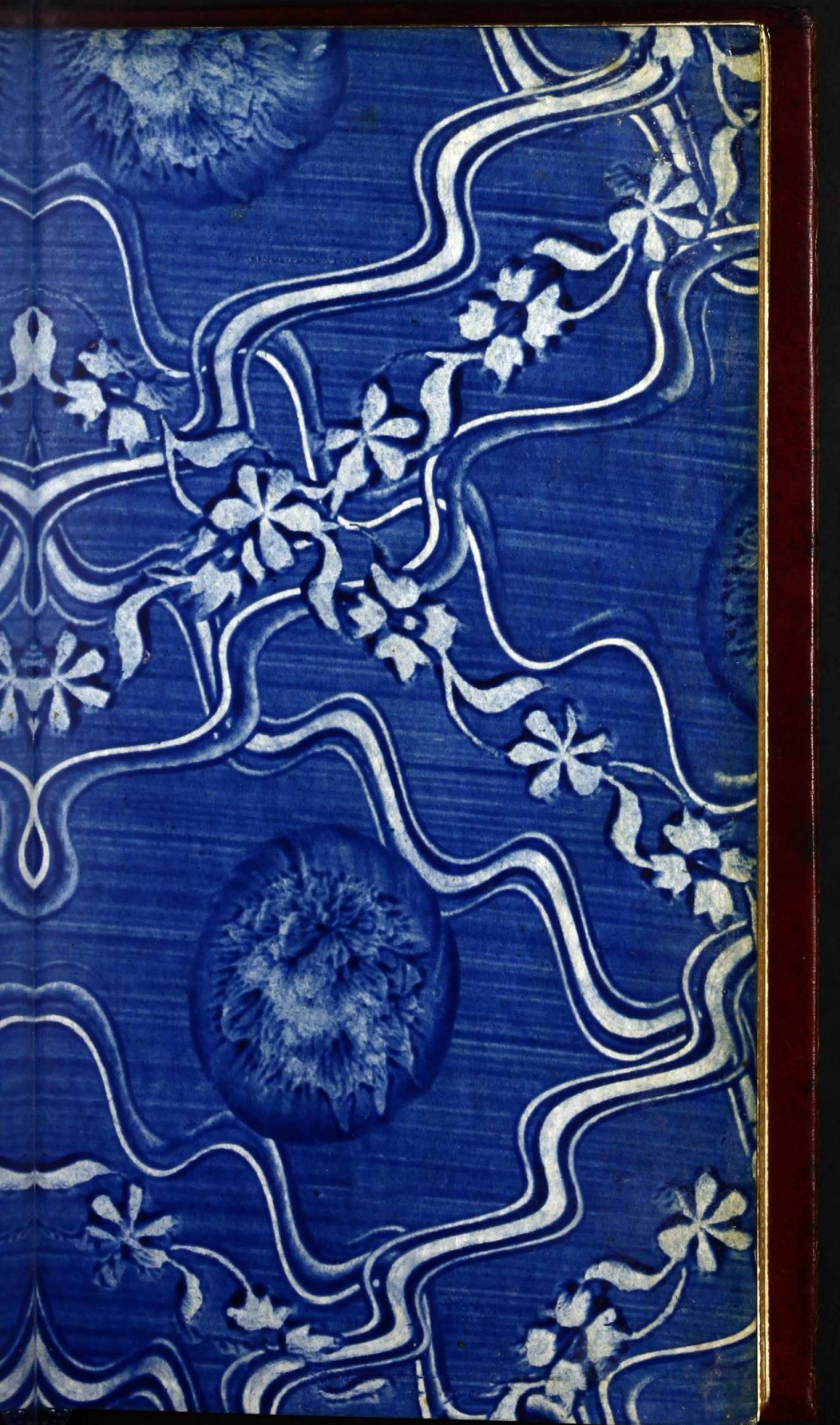

52.-108.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 52 8°

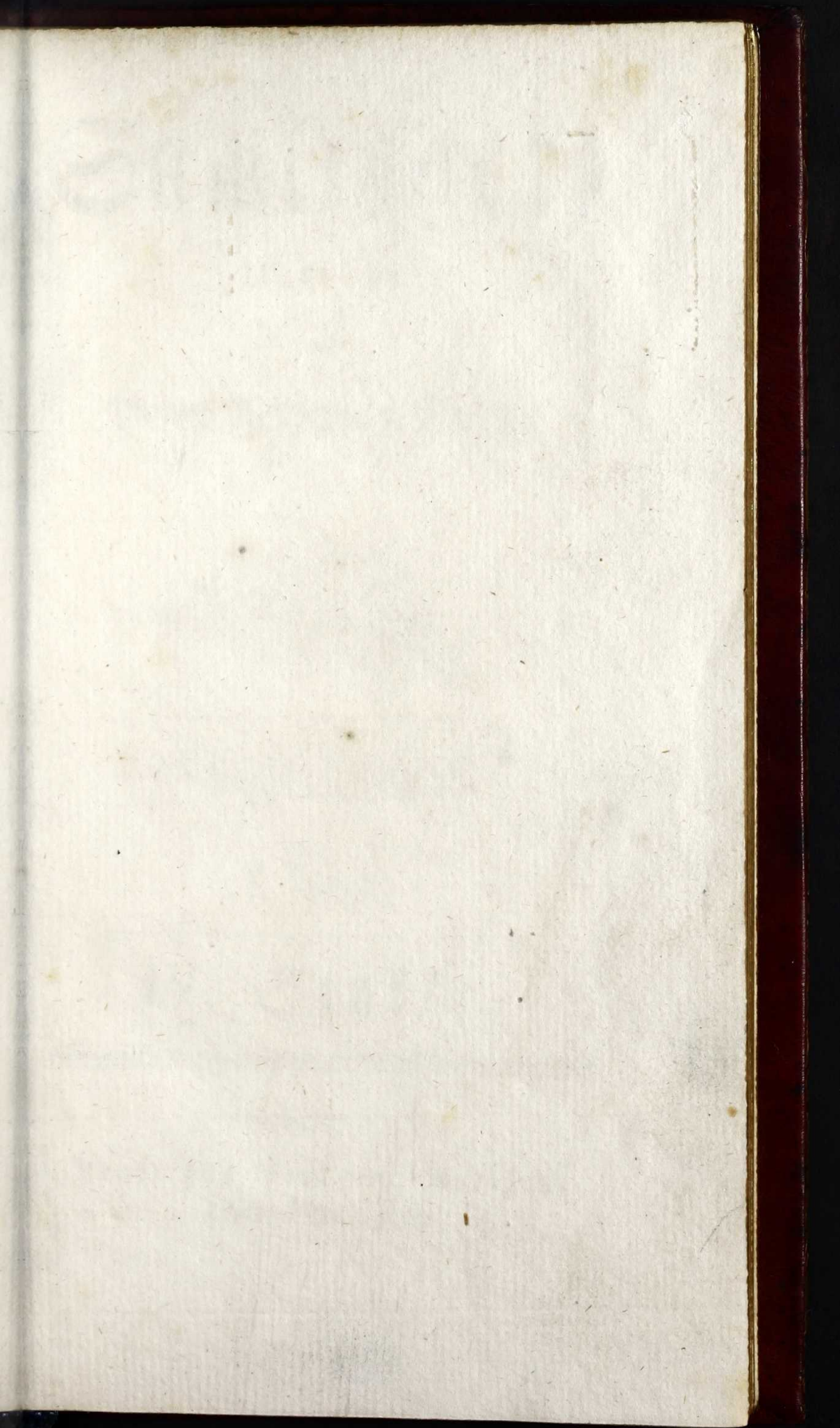

1 1 52 0 8 05236 5

+ Rex

Samlinger,

Udgivne

af

Peter Friderich Suhm.

I. Bind.

IV. Stykke.

Kjøbenhavn, 1772.

Trykt hos Brødrene Berling,
boende i Pillestræde.

Cambridge

London

17

Peter Schreyer's

I. Band.

IV. Stück

Reichmann, 1777
Erst des Reichmann
Band I. Stück

XIII.

Forsøg

til

Historien af den Danske Algers
dyrkning og Landvæsen

fra 1202 til 1241.

Valdemar den anden steg paa Thronen
efter sin Broder Knud, og regieres
de fra 1202 til 1241. Denne store
Konge udgav den Jydske Lov Aar 1240,
og udi den findes adskilligt denne Sag ved-
kommende, som jeg nu vil anføre. Der
forekommer endnu det Ord Adels- Bønde
(1) for en Selveyer. Bisp Knud af Bis-
borg oversætter det alene ved vir, uden
Evil af denne Aarsag, at Bønderne, og
D 2 fol

(1) Jydske Lov l. 1. c. 3.

følgeligen Navnet med havde i hans Tid tabt deres Anseelse. Riobe-Jord, det er at sige al den Jord, som nogen selv havde erhvervet, og ei arvet, kunde lige saavel som Huus og Løsøre, deles imellem den igien levende og den Dødes Arvinger, naar enten Mand eller Kone døde, at forstaae, saafremt ingen Børn vare (2). Ved hvilket Ord: Løsøre vel maae mærkes, at naar der gøres Forstiael paa Løsøre og Eyendom, da sigtes ikke dermed til rørende eller urørende Gods, men til at skille fra hinanden, hvad der enten kan eller ikke kan afhændes fra Familien (3). At opregne her, hvorledes det i alle Tilfælde skulde forholdes med Arv, er mit Forehavende uvedkommende, og haver jeg kun anført denne Anordning, for derved at vise, hvorledes det er gaaet til at Jordene ere blevne saa ulige deelte, og for deraf at slutte, at Agerdyrkerne vel aldrig nogensinde have havt lige store Eyendomme, thi den Jydske Lov er grundet paa langt ældre Skræaer og Bedtægter, som alle bleve brændte, da Kong Valdemar udgav den. Dersom en Fader ei gav sit Slegfredbarn noget, da skulde det arve halvt imod Adelskone Barn, men var intet Adelskone Barn til, da skulde det

(2) Ib. c. 6.

(3) Kofods Lov-Historie p. 459. not. **.

tage fuld Arv efter Fader (4). Trælle, Flædføring og Clostermænd maatte ikke arve (5). Denne sidste Deel af denne Forsordning var fortreffelig, thi ellers kunde det Geistlige Gods have endda langt mere formeret sig, end det gjorde. At Trælle ei kunde arve, viser at Trældom endda stod ved Magt, og hvor vidt denne ulykkelige Indretning strakte sig. Bryde, Træl og Flædføring maatte ei værge for andre, fordi de ei vare deres egne Bærg (6). Bisp Knud oversætter Bryde ved Villici. Denne Lov viser, at Brydie deres Tilstand haver ei været sønderlig, og at dette Sælledskab, som de paa en vis Maade stode i med Bonden, har ei givet dem borgerlige Rettigheder, eller bragt tilveie at de bleve anseede som Huusbonder og Selvenere, og herpaa tiene til Beviis flere dem fornærmende Love, som herefter skal anføres. Af en Lov (7) sees, at en halv Mark Sølv = 5 Rdlr., eller 4, i vore Penge, ansaaes for Livs Op- hold Alaret igiennem for een enkelt Person, og af en anden (8), at Landets politiske Inddeelninger vare først Herreder, dernæst

D 3   Syster,

(4) Ib. c. 21.

(5) Ib. c. 25.

(6) Ib. c. 31.

(7) Ib. c. 36.

(8) C. 37.

Syler, og saa Land 3: Provincie. Naar det forbyder en Kone, der haver Born, at give i Siælegift mere end hendes Bonde vil, da er det en viis Lov, men havde hun ingen Born, da maatte hun give det halve af sin Hoved-Lod (9). Hvad en Bondes Jord da kunde være værd, kan sees deraf, at der forordnes, om en Bonde trattede med Kirken om Jord, og den gialdt mere end een Mark Solv 3: 10 Rdlr. efter Byens rette Burdering, da skulde Sandemænd stille dem imellem, men gialdt den kun een Mark Solv eller mindre, da 2c. (10). Bisp Knud bruger her i sin Latinske Oversættelse Bondo, og kalder en Bne 3: Landsbne Villa. Hvorledes man ellers da yndede Kirken for meget, kan sees deraf, at den kunde saae Hævd imod en Bonde efter 30 Aar, og en Bonde imod den først efter 40 (11). At mange da kunde have Deel i eet Boel, vidner følgende Anordning, at om nogen sagde sig at have mindre Deel deri, end han burde, saa maatte det hele Boel opmaales, og opkom Trætte imellem Boel og Boel, da maatte den hele Mark opmaales (12). Udi Knuds Edition; staaer den

- (9) C. 39.
 (10) C. 44.
 (11) Ib. c. 45.
 (12) C. 45.

den hele Bye. Ekenberger i sin plattyske Version har: Dorp, og Krabbe i sin Høys tydske Dorff, hvilket bringer mig paa de Tancker, at Mark maae være urigtigt, alserheldst Ekenberger har ellers oversat efter den Edition af 1590, som jeg bruger; Det desuden ogsaa er rimeligt, at et Boel haver ei ligget sammen i een Mark alene, men været fordeelt i alle Marker. Af en anden Anordning (13) sees, at endeel af Byens Mark kunde være skilt for sig selv, og indhægned med Steen, Groft eller Stok, og kaldtes den da Ornum, og maatte, naar den saa havde været fra Arilds Tid, ei komme under Opmaaling, men tviltes der om det var Ornum, eller en anden Egendeel, saafremt det laae udyrket, saa skulde den der havde det i Hævd, bevise, at det var hans Ornum. Heraf slutter jeg at disse Ornum maae være kommet deraf, at enten nogle have i gamle Dage villet have deres Egendele indhægnede for sig, eller at maaskee alle have i det allerførste havt deres Egendele samlede paa eet Stæd, og at nogle af dem have ei villet forandre det, og tage som andre deres Jorder hist og her i Markene. Hvad Forskiel der haver været mellem Torp: liden Bye, og Udelbye: stor Bye, kan sees deraf, at om saadan
Torp

Torp var anlagt ude paa Marken, og Ager og Eng laae iblant hinanden (for begge Byer), saa derover opkom Erætte imellem dem, da havde Adel Byen Magt til, saasfremt Skaden var den utaalelig, at kalde Torpen tilbage, (det er at sige at node Jnds vaanerne til at flotte tilbage til Adel Byen), dog havde de ukiært paa Thinge besiddet det i tre Aar, da kunde de ei kaldes tilbage (14). Disse Ord at kalde dem tilbage vise tilfulde, at de som boede i Torper have forhen boet i de store Byer, og ei tvertimod som Hr. Thorkild Baden paastaaer (15), hvorvel jeg ellers troer, at han haver Ret derudi, at dette var en skadelig Anordning. Om nogen enkelt bygde i Bangen uden fra Adel Bye, da skulde han, om han da bygde paa sit eget, hverken ved Forthe (det er Plads for sin Gaard), eller ved Føgang gjøre nogen af de andre Skade, eller og flotte til Adel Byen igien (16). Saasnart en der havde kiøbt noget af en anden, vilde vide hvad som egentlig hørte ham til, hvilket kaldtes Stuff eller Særkiøb, hvad enten det var i en Deel, eller i en Bye (hvor jeg maae tilstaae ei vet endnu at vide Forskiællen mellem Deel og Ornum, da de

(14) C. 47.

(15) Agerbruget i Danmark p. 12 og 15.

(16) C. 48.

at vore Forfædre havde sat sig til Regel, at det var got at boe sammen i Byer), men vare alle udfloittede, da skulde Forthe skiftes ligesom anden Jord til Bye og Boel (19), (det er at sige, at enhver skulde efter sin Eyendoms Størrelse faae Deel deri til Uger, og til Fædrift). Det synes af et Stæd, at der haver været en stor Landevej i hvert Herred, kaldet Kongens Herstræde. Man seer der og, at der have været Adels Byer, mindre end 12 Gaarder (20). Mærkeligt er det, at om en Mand eyede Skoven, og en anden Marken derved, da tilhorte den første al Jorden, saavidt Grenene rekte, og Rodderne ginge, med mindre det var Almynnigh, thi da tilhorte Jorden Kongen, og Skoven Bonderne (21). (Bed hvilken Jord, som tilhorte Kongen, jeg dog tænker at kun den Jord forstaaes, som Grenene overraakte, og Rodderne overløbe, og ei den hele tilstødende Mark, thi der vare saavel Almindinger, der tilhorte Almuen, som andre der tilhorte Kongen). Naar en almindelig Reebling skeede i en Bye, da skulde alting reebes, undtagen Ornum, Kirkes Stuff (det er Kirkens inddeelte Jord) eller nogen

(19) C. 51.

(20) C. 52.

(21) C. 53.

nogen Mands særdeles Riob, saasom man ei kunde tage noget fra dem, eller vide hvem der skulde miste. Ingen Deel, hvori laae Stuff, maatte enten foroges eller mindskes. Først skulde Tosterne i Byen rebes; traf det sig saa, at nogen Bygning kom under Reebning, og den, som eyedede den, ei vilde flotte, da havde den anden Lov til at tage af hans Jord paa Marken, hvor han vilde. En Landboes Toste, saa og en Gardsets: Husmands Toste, hvilket Krabbe forklarer ved: eines Hausgenossen Gebäude, og alle Toster, hvorpaa der var noget bygget, førend Reebningen skeede, bleve ligeledes befriede. Bygde nogen paa anden Mands Jord, enten Hielm, hvilket Bisp Knud forklarer ved Tugurium: en Hytte, eller noget andet Hus, da maatte det ei uden Dom afbrydes. Samme Lov gjaldte og om Gaarder bleve odelagde, som om Jorden (22). Til hver Bye skulde gaae fire Beye, som fra Arilds Tid, og dem maatte ingen formene. Over hver Bye-Mark skulde de, som havde Evedele deri, gjøre Kongens Herstræde, men var der enten Mose eller stor Aae i Beyen, saa at Broe behøvedes, da skulde hele Kirke-Sognet hielpe til; men faldt hele Herredets Bey der, da skulde hele Herredet

det hielppe til at giøre Broe. Aldelovehen (det er Landelovehen) skulde være 14 Ellen bred, og en Forthe 12 Favne, eller saa bred som alle Eyere vilde (23). Ingen maatte bygge Mølle af nye, uden som havde Dam og Damstæd, dog saa at Vandet ei flød paa anden Mands Ager eller Eng, og at han ei med Bagflod giørde gamle Møller Skade (24). Samme Lov giældte og om Fiske-Gaarde (Damme, Parke), og maatte man ei lede Vandet fra anden Mands Fiske-Gaard eller Jord, eller fra sit gamle Lov (25). Hvor ringe jeg end forhen har viist, at en Brydie blev anseet imod en Bonde, saa var han dog mere end en Landboe: Fæste-Bonde, thi en kunde vælges til Sandemand i det Herred, hvor han havde en fælligs Bryde, og ei den der kun havde en Landboe. Det Navn fælligs Bryde synes at vise, at der og haver været en anden Art af Brydie. Der forbydes ogsaa, at ingen maae i det samme Herred være Sandemand og have tilligemed et Leen (26). (Udi hvilken vise Anordning sees Elden saavel af Tingen, som Navnet Leen). Saadanne Sandemænd

(23) C. 56.

(24) C. 57.

(25) C. 58.

(26) L. 2. c. 1.

mænd bleve tagne i Eed af Kongens Om-
 bodsmand (27). De som trættede sammen
 maatte betale Sandemændene deres Hestes
 Lene 5: Rejse med $\frac{1}{2}$ Mark Sølvs 5:
 5 Rdlr., og det til dem alle 8, thi saa man-
 ge skulde være i hvert Herred (28). Nu
 omstunder bruges det Ord Bygd, Bøyg
 kun i Norge, men her forekommer det og-
 saa (29). Den rette Mande Bod var
 trende atten Mark Penninge 5: 54 Rdlr.,
 (saafremt der da alerede ginge 10 Mar-
 cæ Denariorum paa 1 Mark purt Sølvs,
 saaledes som 1313, og saafremt 1 Mark
 purt Sølvs bør regnes i Værdie imod 10
 Rdlr. efter vor Mønt), eller og fuld Sølvs
 Værdie derfor. Paa et Sted synes Stuffs
 Kiøb at være, naar en, som boede i en
 Bye, kiøbte noget i en anden (30). Den
 som ei havde Hus eller Jord, og ei udredde
 te Leding eller Landværn, kaldtes Origet
 Mand (31). (Leding, er det samme som
 en Krig der skulde føres ved Udrustning ud
 af Landet, og Landværn, derimod en
 Krig, som førtes inde i Landet til dets
 Forsvar, at udrede betyder at betale).

- Naar
 10000
- (27) C. 4.
 (28) C. 5.
 (29) C. 7.
 (30) C. 21.
 (31) C. 24.

10000 (25)
 10000 (26)
 10000 (27)
 10000 (28)

Naar befales hvad Straf den skal lide, som tager Baaben fra Bonden (32), da sees tydeligen heraf at Bonden endda var frie, og regnedes til Adelen, eller rettere at tale at de endnu vare Selv-Eyere, hvorvel der da allerede vare mange, som jeg forhen haver viist, der ved deres Byrd, Rigdom og Embeder ansaaes for mere end de andre, og begyndte at udgiøre den egentlige Adel og Herrestand. At Folk endda tildeels have havt slette Huse kan sees deraf, at der tales om, hvis nogen bygger med Skiul, med Gryst eller med Green, da skal det ansees for Baaning. Herværk 3: Bold kunde giores paa en Landboe, efterdi han var Husbonde for sig, men ei paa en Brydie, thi det tilkom Bonden at flage over (33). (Herefter at domme synes dog en Landboe eller Fæste-Bonde ei at have staaet saa meget under Bonden, som en Brydie. Bisp Knud oversætter Landboe ved Colonus, og Brydie ved Villicus, og kalder den Gaard en Brydie boede paa Curia). Naar forbydes at ingen maae opføde Ulve eller Bjørne-Hvalpe (35), saa skulde man deraf snart slutte, at der haver

endda

(32) C. 30.

(33) C. 32.

(34) C. 33.

(35) C. 36.

endda været Bjørner i Landet, Ulve findes
 endnu nogle af. Bogne nævnes ogsaa (36).
 Af et Sted synes, at naar der simpel hen-
 tales om Mark, forstaaes altid derved
 Mark Penge (37), hvilke Bisp Knud over-
 sætter ved Denarios. Naar Knud oversæt-
 ter Lovens Fold ude paa Marken ved Fold
 in campo ædificatum (38), da kan man ei
 andet deraf slutte, end at vore Fædre have
 havt anseelige Lader, Fæhuse, Stalde og
 andre Bygninger paa Marken, deels for
 at forvare Creaturene i om Sommeren,
 og ei drive dem en lang Vej hjem, og deels
 maaskee at de ei have havt Rum hjemme
 til Korn og Høe, hvilket da vilde vidne
 om en anseelig Frugtbarhed, thi der tales
 i Loven om at hvis nogen stjaeler ud af saas-
 dan Fold, Hørs, Rød, eller andet Fæ,
 Høe, Korn, Sommer, eller andet, der
 er en halv Mark Penge Bærd, da icke
 Til Næfninge maatte ingen andre tages
 end Adel Bønder, der eyedede 3 Mark, og
 hverken Brydie eller Landboe, men saas-
 danne der svarede fuld Landværn, og skulde
 saadan en tages i Eed af Ombodsmænd
 (39). Naar Loven taler om at saadan
 Om:

(36) C. 39.

(37) C. 44.

(38) C. 46.

(39) C. 51.

Ombodsmænd havde et Leen (40), da oversætter Knud det ved Exactio, og kalder ham selv Exactor, saa at han omtrent har været at ansee som en Foged. Der forbydes og at ingen, som havde Leen, maatte lade det bestyre ved sin Svend s: Tiener (og oversættes af Knud ved Famulus, og af Krabbe og Ekenberger ved Knecht) men kun ved en Bonde der boede i Leenet, og var fornuende (41). Naar der siges at Refninge skulle undersøge, om Jorden er Bygd s: drevet ved Landboe, eller Brydie, eller om han selv har pløjet den til næste Aars Grøde (42), da sees klarligen heraf, at Landboe og Brydie ei have været Selvs Ehere, men at de have drevet Jorden for andre, og derfor i adskillige Henseender kunne ansees for vore nu værende Fæstes Bønder. Paa et Sted tales om meget store Bøder, som skulde udgives i visse Tilfælde, nemlig 40 Mark til Bonden, og ligesaa mange til Kongen (43). Mærkeligt er det at en Brydie kunde selv eje en anden Gaard, og derudi holde en Brydie; og at han i visse Tilfælde maatte bevise at

- (40) C. 54.
 (41) C. 56.
 (42) C. 60.
 (43) C. 63.

.02 .0 (02)
 .44 .0 (78)
 .04 .0 (82)
 .12 .0 (88)

være fælligs Brydie, og ei Rede: Svend (44) (omtrent saa meget som en Uols: Karl, af det Ord at rede, udrede). Ordene lyde egentlig saaledes: End haver han selv anden Gaard, og er der i Bryde, da er han der Husbonde og Berie for, hvor Hertzholm de Servitude p. 125 vil at: og er der Bryde i, bør læses, og er der Bonde i, hvilken Læsemaade Kofod i sin Lovhistorie T. 1. P. 519. Not. * bifalder, endskjønt han tilstaaer at alle Manuscripter saavel som trykte Editioner ere derimod. Disse tvende ypperlige Mænd ere faldne paa den Tanke, ved det de have hensført disse Ord til den forhen omtalte Bryde, og da havde de de upaatvileligen Ret, men mig synes, at de gandske vel kunne forstaaes saaledes, at om han holder Bryde paa den anden Gaard, om der er Bryde i den Gaard, da er han, nemlig denne Bryde, som her omtales, Husbonde derover, og skal det ei komme ham til Skade, at han selv er ogsaa Bryde for en anden. Dog maae jeg tilstaae at Ordene ere noget utydelige. Den Artikel: Boder Mand Lag søgt i anden Mands Gaard i Bryde fællig, og er Bidne til at han var lagt i fællig, da maae han ei luse Bonden alt sit Fæe til, og gior

R

re

re sig Origit (45), beviser at en Brydie eyedede virkelig noget, omendsskiont just ei alt, tilligemed Bonden, men at en Origit eyedede intet. Bonden kunde give sin Brydie saa meget som han vilde, naar de skiltes ad, med mindre at deres fællig var lyst paa Thinge. Dersom Bondens Rede: Svend blev dømt i Boder, da skulde Bonden enten bøde for ham, eller legge ud (46), hvilket viser hvor stor Magt Bonden maae have havt over ham. Dersom Kongens Mænds Brydie, eller Biskoppens skulde betale Boder af tre Mark, da betaltes de ei til Ombodsmanden, men til deres egne Husbonder (47). Bisp Knud sætter her Ombodsmænd over ved Advocatus. Bisperne havde og deres Ombodsmænd (48). Trællestanden synes at have noget aftaget, siden der tales om Leuefolk, som almindelig i Brug (49). For: Lader og For: Selse (det er Jidhus, hvor Broggers, Kølle var), vare ingen Laas (50). Indester nævnes her ogsaa (51). Naar Bondens Landbo blev Tyv, da tog Ombodsmanden alt Dvæg, der kunde gaae over

(45) C. 71.

(46) Ib.

(47) C. 77.

(48) C. 80.

(49) C. 82.

(50) C. 98.

(51) C. 99.

o over Dørtærskelen, og Adel Bonden alt
 det som ei kunde (52), det er at sige alle
 døde Ting; blev en Landbo beskndt for
 Syverie, da skulde den som eyede Jorden,
 gaae i Borgen for ham, og ligeledes Bon-
 den for sin Brydie, hvilket synes at vise,
 at Landboer horte egentligen til en Art af
 Herregaarder eller Ladegaarder. Det
 samme giældte og for Leyedreng, og Indes-
 ter, at deres Huusbonder skulde gaae i
 Borgen for dem (53), og heraf sees Land-
 boernes og Brydiernes maadelige Vilkaar.
 Naar Leding kom paa, da skulde saa man-
 ge, som vare i hver Havn, fare hver sit
 Aar, uden at blive tilsagt, med mindre de
 vare saa gamle, saa unge, eller og ei saa
 føre, at de ikke kunde fare, eller og Qvin-
 der eller lærde Mænd; Alle disse skulde faae
 andre i Stædet for sig, der vare i Stand
 til at fare ud. Ingen maatte nøde en Styres-
 mand til at fare ud, saa længe der vare
 andre Mænd i Hafnelag med ham, som ei
 havde faret, siden han foer (54). Bonden
 maatte ei sende sin Leyedreng for sig, uden
 Styresmanden vilde; og sin Træl aldeles
 ikke, thi da havde Kongen Magt at tage
 ham

R 2

(52) C. 103.

(53) C. 104.

(54) L. 3. c. 1.

ham til sig, eller og at giøre ham frie (55). En Styresmand skulde holde sig selv Hest og Brynje, og tage derfor af hver Hafne 9 Skiepper Rug, men dog ei andre Aar, end naar Leding skeede. Hver Styresmand, der ei var Ombodsmænd, og tog mere med Evang, skulde bøde til Kongen 3 Mark, og var han Ombodsmænd, da miste sit Leen (56). Han skulde have fuld Mands Baaben, og desuden en Armborst, 3 Eyster Pile, og en Mand, der kunde skyde dem, saafremt han ei selv kunde skyde. Hver Hafne Bonde, som var paa Skibet, skulde have Skjold, og tre Folke Baaben, (det er: Sværd, jern Hat og Spyd (57). Styresmanden skulde bygge Skibet for de Penge, som alle de Mænd der vare paa Skibet skulde betale, og eftersom de kunde blive eenige til med ham derom, thi de skulde og bekoste Skibs-Redskabet og Skjoldene (58). Kongens og Biskopens Mænd, hvad enten de havde eet Bo, (hvilket Bisp Knud oversætter ved Mansio) eller flere, da vare de pligtige at have fulde Baaben, og fare i Leding paa egen Bekostning; Og bleve de hjemme uden lovligt Forfald eller

Tilla

(55) C. 2.

(56) C. 3.

(57) C. 4.

(58) C. 5.

Tilladelse, da skulde de betale af hver Gaard
 tredie Delen af en Hafne, (hvilket Krabbe
 oversætter eller rettere forklarer ved een Mark
 Guld), eller i vidrig Fald blive en Inde-
 Bonde (59). Kongen maatte tage Mand
 over sit hele Rige, hvor han vilde, som og
 i hvilket Skib han vilde, men Hertug kun
 i sit Hertugdøm, og andre Kongens Børn,
 eller Frænder, eller Greve i deres Leen, og
 Biskoper kun i deres Biskopdom (60).
 Munke maatte ei kiøbe Jord, hvoraf gif
 Landeværen, siden det Concilium var holdet
 1215 af Pave Innocentio; Men havde de
 kiøbt, da skulde de giøre Leding deraf, el-
 ler og rette sig heri efter Kongens Billie
 (61). Præster derimod, som levede kydsk,
 vare befriede herfor, hvad enten de boede
 paa Kirkens Jord, eller deres egen (62).
 (En meget viis Anordning, naar den sam-
 menlignes med den foregaaende, for at
 hindre Krigsmagtens Aftagelse, og Mun-
 kenes Udbredelse; Skade kun at Præsterne
 endeligen skulde leve kydsk, det er at sige
 ugift) Landbo, enten han tilhørte Bisp,
 Præst, Kloster, Kirke, Bonde eller Her-
 remand, (hvilket Knud oversætter ved Mi-
 les

R 3

(59) C. 7.

(60) C. 8.

(61) C. 9.

(62) C. 10.

les 3: Mand, en af fornem Stand, der riente en anden fornem Mand, og ofte besad Lenet), skulde opholde Leding og Landværn, saasnart han ployede opmaalet Jord, med mindre han for var fri derfra, eller og Kongen befriede ham derfor (63). Bوندe der eyedede Jord af een Mark Guld, (i Bærdie, det er 160 Rdlr.), skulde udgiøre tredie Delen af en Hasne; 4 Mark Sølvdudgiørde siette Delen, (hvilket viser, at Guld det er da blevet anseet otte gange bedre end Sølv, hvorefter een Mark Sølvd skulde være 20 Rdlr., da den dog i vor Tid er kun 10, og derefter at domme, bor een Mark Guld kun ansees for 80 Rdlr.) Af mindre end to Mark Sølvd, det er 20 Rdlr. maatte ei Leding udgiøres (64). Landbo der rede 8 Ortug Sølvd til Skyld, maatte udgiøre Ledings Hasne, (hvoraf sees, at 8 Ortug Sølvd have svaret imod een Mark Guld, og at folgelig hver Ortug haver været 20 Rdlr., eller rettere kun 10, og altsaa svaret imod een Mark Sølvd); og rede han mindre end 4 Ortug Sølvd, hvad enten hans Jord var opmaalt, eller det og var kiende Land, (det er uden Tvil, som Osterfen vil, Jord, der var indhægned for sig, og derfor ei blev opmaalt, eller reeb-

(63) C. 11.

(64) C. 12.

reebdraget, følgerig det samme, som Dr.
 num, Stuff, Særkiøb), da skulde han
 rede een Ortug Sølvt til Kongens Bord
 (65). (Bisp Knud oversætter en Ortug
 Sølvt ved Solidum argenti). Den som
 boede paa sin egen Jord, og tog en anden
 Mand's Jord i sællig med sig, hvad heller
 den var Herremand eller ey, skulde derefter
 udgiøre Leding ligesom forhen (66).
 Den Herremand, der havde mindre end
 en fuld Plog's Ploynning (hvoraf sees at
 Herremænd da endnu ei havde Herregaar-
 de, fordi de vare, som jeg forhen har sagt,
 egentlig kun Kongens Hofmænd, Krigs-
 mænd, Milites, og derfor i stor Anseelse)
 maatte fæste saa meget Jord til, indtil han
 havde fuld Plog's Ploynning, (altsaa var
 han i visse Maader en Landbo, eller Fæste-
 Bonde), og derfor dog ei giøre Leding af
 den fæstede Jord (67). (Da Herremænd
 vare forbundne til at tiene i Krig, saa hav-
 de de derfor dette Privilegium, og herved
 er det vel efterhaanden opkommen, at Hov-
 Marker ere bleve frie for Skatter). Der-
 som en havde Jord i mere end eet Skibs-
 reede, og dyrkede det ved og hensførte det
 alt til een Gaard, da skulde han dog kun

R 4

ud:

(65) C. 13.

(66) C. 14.

(67) C. 15.

.81.0 (13)

.81.0 (14)

udrede for eet. Dersom en sad i Oversæde (det vil sige, havde mindre Jord end han kunde regnes til Skibsrede, Leding 2c., eller og var ved et særdeles Privilegium befriet for Krigen og dens Byrder) og pløvede Jord i Skibsrede, men Laden laae hvor han boede, da skulde han betale Oversæde og ei Leding; men boede han i Skibsrede, og pløvede Jord i Skibsrede, og Laden laae ogsaa der, da betalte han Leding og ei Oversæde. Leding skulde og udredes af den Frugt der var taget af Jorden, og ei af den som laae i den, eller skulde saaes i den (68). Om en Hafnes Bonde havde mere end een Ploggs Eri : Ploynning, saa maatte han betale af al den Jord han tilkøbte, hvad der forhen var gaaet af den; havde han mindre, da maatte han kiøbe til han fik en fuld Ploggs Ploynning. Men Herremænd maatte kiøbe saa meget som de vilde, efterdi de vovede deres Liv for Kongen og Landet, og det desuden skeede ofte at den Jord, som de havde kiøbt, og den de før eyede, kom efter deres Død til Skibsredet (69). (Heraf sees at Bønder kunde kiøbe Herremænds Jor-der, men at de da strap tabte deres Friheder). Dersom Godskende eyede een Gaard

sam

(68) C. 16.

(69) C. 18.

sammen, da skulde de kun betale een Skat deraf, men skiltes de ad, da skulde hver give for sig, og maatte de ei siden legge sammen igien, for at betale een Skat, med mindre de stedførte sig (70). Ingen uden Fader, Son og Broder maatte arve Styreshavne, ei Søster, Moder, Dotter, eller Slegfred: Son, thi i saa Fald arvede Kongen. De som laae til Biskops: Domme fulgte dem (71). (Alt dette nu anførte af den tredie Bog er meget vigtigt til at forstaae vor da værende Landhuusholdning. Man seer deraf, at der endda have været mange Selvehere, men og mange Landboer, som maatte gjøre noget vidst Arbejde, eller og betale visse Penge, men hvis Tilstand for Resten var meget bedre end vore nu værende Bønders, og mange Trælle, hvis Tilstand derimod var endeel slettere. Brydier og Junderster stode sig ei heller for vel. Herremænd nævnes nu, og det lader at der have været mange. De havde Friheder, men og store Besværligheder i de krigeriske Tider. Imidlertid havde Adelen gjort endeel Skridt nærmere til sin store Magt, at forstaae naar man ved Adels ei mener Bønder, men en Stand der begyndte at skille sig alt mere og mere fra dem, hvorfra

R 5

Bønd:

(70) C. 19.

(71) C. 20.

Bønderne, som forhen havde været den egentlige Adels, begyndte at tabe noget af deres Anseelse; Man seer og at Styreshavnene, hvilke besaddes af Adels, vare arvelige, endskjønt jeg troer, at Adelen har fra umindelige Tider været arvelig). At vore Fædre have da lagt sig meget efter Bier, kan sees deraf, at der ere 4 Anordninger om dem (72). 12 Rod kaldres en Hiord, 12 Hørs eller Heste en Stod, og 12 Sviin en Braad (73). De som havde Stod: Hørs, skulde holde dem i Fald, (det er indelukke) i deres egen Mark, og have Hyrde til dem, men vilde de det ei, og gjorde Skade i anden Mands Bang, da icke; ingen maatte have dem paa Mark, som han ei selv var Eyer udi, og ikke maatte han fordærve andres Græs paa deres Fællad, eller Korn i Bang. Men kiohte han med Sviig paa andre Mands Mark for een Mark eller to, eller mere, for at giøre dem Skade med sine Stod: Hørs, da maatte Eyeren nøde ham til med Gulds Burdering at tage saa til, som Mark kunde taale, og legge saa til deres Fællad, som Sviin legges til Olden, og det efter deres Lykke som boede i Byen, fordi de vidste best hvad deres Mark kunde føde. Blevet Stod: Hørs, eller

(72) C. 38 — 41.

(73) C. 49.

eller tamme Hørs skabbede, og han vilde ei holde dem for sig selv, da havde de andre Lov at jage dem i Dynd, og at dræbe dem (74). For Dvæg som blev sat i Korn eller Eng, maatte stilles Pant, eftersom de kunde blive eenige til, naar Marken blev lagt i Hegn, (det er fredet) (75). Gærder skulde enhver holde i Stand, ligesom han eyedde og brugte til i Bol efter Rebning, og som alle Eyere vare blevne enige om; Men for Stuf blev ei giærdet, med mindre det var Forthe Fællid i Bye, da skulde ved Enden giærdes. Alle bygde Toster i Byen skulde de giærde for, som eyedde dem, men alle ubygde kun Hoved Giærdet, og Nasboerne Side Giærderne om behovedes (76). Bangs Giærde maatte hver giærde eftersom han i Byen havde Gulds Burdering, (det er at sige eftersom han havde megen Jord til, vurderet for saa mange Mark eller Dre Guld), men Stuf blev ikke giærdet. Skeede det at en Byes Fællid stødte til en anden Byes Hegned, da skulde hver reyse halv Giærde, saasom de der havde Fællid finge Aaret efter Hegned, (hvilket viser, at den samme Hvile Skifte med Markerne haver da været som nu, og som her

tales

(74) C. 55.

(75) C. 56.

(76) C. 57.

tales om Byer, og ei om Gaard eller Boel, saa viser det, at Bonden haver da ei havt sin Jord samlet, ligesaa lidt som nu, men stroet om) (77). Giærde for Rug Bang skulde sættes ved Vaaske, og for Vaar Sæd ved Pindse, og staae til Mikkel's Dag, med mindre Kornet kom før ind, (hvoraf sees, at Rug er da bleven saaet om Høsten, ligesom nu, og anden Sæd om Foraaret, samt at de omtrent have saaet, og indhøstet paa samme Tid, som nu) (78). Enhver skulde hegne sin Ubild: Gaard, Raal: Gaard, og Tofte: Gaard, (hvilket Krabbe oversætter ved Urtegaard: Kioffen: Hauge, og hvoraf sees Elden af Frugt og Have: Urter her i Landet, men dog er det troligt, at Frugten har fornemmelig bestaaet i Æbler, siden Haugerne kaldtes efter dem), og frede den for alt Slags Fæe, undtagen Gedder, og Gaard: brydere, det er Oyer og Sviin, hvilke Bonden skulde giemme (79). Brag horte Kongen til, fordi alle Forstrande vare hans, og fordi alt det, som ingen Mand eyer, horer Kongen til (80). Til Brag regnedes ogsaa Hval, Stor, Lyft, men ei
Mar:

(77) C. 58.

(78) C. 59.

(79) C. 60.

(80) C. 61.

Marsviin, Sel og mindre, fordi een Mand kunde ei bære de første, men vel de sidste (81). Satte nogen Jld paa Hede, og brændte andens Brændevad op, som Lyng, Torv eller Skov, da ic., (hvoraf sees Torvens Ælde hos os til Brænde, saa og Lynsgens, hvilken endnu paa mange Stæder i Jylland, heldst paa de store Heder, er deres eeneste Brændsel, og dette viser, foruden Saxonis Vidnesbyrd, Ælden af Hederne i Jylland), dog kunde Jld sættes paa Hede og Mose, naar alle Ehere vare derom eens, (hvilket viser, at vore Forfædre have og kiendt denne Maade at gjøre Jorden frugtbar paa), men blev Jld sat paa en Hede i Byemark, og gjorde Skade paa anden Mark, da ic., (hvoraf sees, at der endog have lagt smaae Heder, venteligen dog meest Torvestiær, i dyrkede Marker (82).) Denne store Kongehaver ogsaa udgivet endeel Anordninger, hvorudi adskilligt forekommer, hid henhørende. Udi en tales om aldeles vilde Dyr, som Bjørne, Ulve, Bilsviin, Orne, og om mindre Vilde, som Hiorte, Hinder, Hoge (83), hvoraf sees, at der endda maae have været Bjørne paa noget Stæd i Dannemark,

49

(81) C. 62.

(82) C. 78.

(83) Andr. Sun. 1. 5. c. 13.

og det uden Tvil i Sønder-Jylland, hvorom mere siden. I en anden fastsættes, at af hver Ploug skal gives 1 Dre Denarium 5: Penge for at faae en bestandig Mont, og at om nogen ei betalte den til rette Tid, saa skulde hans beste Dre tages fra Plougen, indtil han løste den ind med 2 Dre Penge. Og fra denne Skat var ingen undtaget, ei engang Munk eller Klerk (84). Heraf sees at Pengene maae da ei have været saa faae i Landet, thi saadan Dre var den 16 Deel af en Mark Sølv; Ligeledes lære vi heraf, at det da haver været almindeligt, at pløye med Oxne. Hos Hvitfeld finder jeg følgende Ting. Lybekkerne forundede han adskillige Friheder, naar de om Høsten besøgte Silde-Fiskeriet paa Skanor og Falsterboe, hvoraf man sees at de fiskede med Baad, og boede under Fiskeriet i Tælte og i Boder, gjorde af Matter og af Lærret (85). Hans daglige visse Indkomst skal have været: 24 Marker eller Læster Malt, 24 Marker Rug, 12 Læster Hvede, 13 Skpd. Smør og Ost, 9 Talenter eller Skpd. Honning, 27 Oxen, 300 Faar, 200 Sviin, 600 Mark Penge, og det foruden Sagefald. Han skal og have havt 1400 lange Skibe og smaae Skibe;

(84) Kofods Lov-Hist. p. 603.

(85) T. I. p. 171 og 172.

Skibe; Paa hvert langt Skib 120 Mand, og paa hver Jagt 12 Roers-Mænd, 1 Hest og 1 Skytte, og hvert Skib 1 Cuirassier og 1 Skytte, tilsammen af Cuirasserer og Skytter 2800, og af alle Folk paa Floden 160000: Sagesald bragte aarligen ind 100000 Mark (86). Dersom man vilde og kunde antage, at alle disse Folk havde været af Danmark alene, da maatte den da have eyet et alt for stort Antal Mennesker, men hvilket dog bortfalder, naar man betænker, hvor mange andre Lande denne Konge herskede over, saa at dette tiener snarere til at vise Kongens Magt, end Landets Beboelse. Dog kan man heraf see, at jeg haver ved at antage forhen 50 Mand paa hvert Skib, gaaet meget varlig tilværks, thi her tales om 120, og ingen giøre den Indvending, at kun saa Skibe have været saa anseeligen bemandede, thi ved Esterregning skal findes, at over 1300 Skibe have maat havt denne Bemanding. At Kong Valdemar og maae have havt gode Indkomster, kan sees deraf, at 600 Mark Penge om Dagen beløbe sig for Aaret til 219000 saadanne Mark, det er 219000 Rdlr. i vor Mont, og de 100000 Mark af Sagesald til 100000 Rdlr., og det foruden
al

al den Indkomst i Fattalie, nemlig 8360
 Læster Malt, 8360 Læster Rug, 4180
 Læster Hvede, 4545 Skippund Smør og
 Ost, 3285 Skippund Honning, 9855
 Oxne, 109500 Faar, 73000 Sviin, hvil-
 ket viser Dannemarks og underliggende
 Landes da værende Frugtbarhed og Dyr-
 kelse, thi man kan dog ei vel forestille sig,
 at Kongen haver faaet mere end den tiende
 Deel af Landets Indkomster, og neppe
 det, saasom Finance-Bæsenet var da en
 Dreuet saa vidt som nu. Den Sum hvor-
 fore Kongen og hans Søn bleve løste ud
 af Fængsel, beløb sig til 45000 Lodemark
 Solv, og med paagaende Beføstninger
 til 51000 (87), hvilke, efter 10 Rdlr. for
 Marken, blive til 510000 Rdlr. i vore
 Penge. Og disse Penge bleve bragte til
 Beye udi en Hast ved en stor Skat, som
 blev paalagt baade Leg og Lærd. Jeg find-
 der og at en Bisp af Ribe maatte løse sig
 af Fængsel for 700 Mark (88), det er 700
 Rdlr. Aar 1230 skal her have været en
 stor Død af Folk og Dvæg (89)

Udi Pontoppidans Annales finder jeg,
 at den berømte Bisp Gunnerus af Viborg
 drak

(87) P. 191.

(88) P. 193.

(89) P. 197.

draf Misd og Dansk Dll, men ikke Sa-
 xrist Dll, som man da begyndte at bringe
 hid ind (hvilket viser hvor gammel vor For-
 dom er for fremmede Sager); At Aar
 1204 er en stor Vandflod gaaet over Maris-
 landene; At 1209 gjorde Bønderne i Ri-
 ber Stift Opstand, fordi Bissen med Ades-
 lens Hielp vilde tvinge dem til at give Tiens-
 de; At 1210 gav Paven Frihed til, at
 man maatte anraabe Kongen om Hielp
 imod dem, som veigrede sig ved at give
 Geistligheden Tiende; At 1218 var atter
 en stor Flod i Marsslandene; At 1241
 bleve tvende Bondebøyer solgte for 24 Mark
 Guld (90), det er 3840 Rdlr. i vore Penge.

Men det vigtigste Skrift til denne
 Materie og det heele Riges Tilstand under
 Kong Valdemar II. er hans saa kaldte For-
 debog, som endnu er utrukt, men man in-
 den søye Tid kan vente udgivet af vor lær-
 de Etats-Raad Langebec. Dette Skrift
 er forfærdiget Aar 1231, i det mindste
 hvad Jylland angaaer. Nu vil jeg søge
 at anføre og forklare, saa got som jeg kan,
 alt hvad herudi findes Agerdyrkningen og
 Landvæsenet vedkommende, da jeg er vis
 paa at bemældte lærde Mand forklarer vi-
 dere

(90) Th. I. p. 595. 613. 622. 624. 629.
 655.

dere og legger for Dagen, hvad jeg ikke kan komme afstød med. Efter den Opteg- nelse, som først staaer over hvert Herred i Jylland, hvad det da haver indbragt Kon- gen, saa faaer jeg ud 1512 Mark Guld mindre 3 Mark Solv. Da nu een Mark Guld haver efter Oluf Tryggvalsons Saga T. 2 P. 26 bestaaet af 12 Mark Solv, saa beløber dette sig i vore Penge til 241890 Rdlr., og efter Jydske Lovs 3 Bog 12 C. kun til 8 Mark, hvilken det er best her at følge, siden den er fra samme Tid, og det angaaer Dannemark, men skulde 1 Mark fint Guld beregnes efter dets nu værende Værdie med Solvet, saa maatte 1 Mark Guld have giældt saa meget som 16 Mark Solv: Dog det bliver herudi best at holde sig til den mindste Regning, allerheldst vore Fædre synes at have havt mere Guld i For- hold end Solv. Af Mark Solv komme ud $2674\frac{1}{2}$, og 10 Dre, og 24 Solidi, som jeg ikke kan beregne, men hvert Dre har venteligen kun været saa meget som eet Lod, da det ellers undertiden regnes for 1 Unce eller 2 Lod, men her gaaer denne Bereg- ning ey an, thi ellers burde det have hedet 1 Mark og 2 Dre, efter som 8 Dre efter saadan Regning udgiøre 1 Mark. Disse Mark Solv beløbe sig til 26751 Rdlr. Bed dem er ellers at mærke, at alerede her

her nogle gange, og oftere siden i de andre
 Provincer, tales om marca puri 3: lodige
 Mark, hvilke jeg haver regnet til Mark
 Solv, hvorvel jeg maae tilstaae, at end-
 skiont de ere blevne beregnede efter Solvets
 Værdie, saa synes de dog den gang ei at
 have været gandske det samme som i Mark
 Solv. Her tales og om Solidi argenti,
 og som her sættes et Sted 16 Solidi argenti,
 saa maae i Mark Solv da have været
 mere end 16 saadanne Solidi, hvilket bli-
 ver end troligere derved at et utroft Diplo-
 ma af 1245 regner 16 Solidi auri paa i
 Marca argenti. Skal nu Forholdet af een
 Solidus auri imod i Solidus argenti beregnes
 efter Guldets Forhold imod Solvet, saa
 kommer i Solidus auri til at giælde 12 Soli-
 dos argenti, altsaa blev den sidste kun 5 $\frac{1}{2}$
 i vore Penge, hvilket vilde være absurd ef-
 ter de Tider. I Canuti Magni Love siges
 20 Solidi at udgiøre i Pund, og i det 13
 Sæculo beregnedes i Trierisk Pund til 24
 Solidi, og i Colnisk til 30, og som man
 finder at vi have fra gammel Tid meget
 regnet efter Colnisk Bægt, saa vilde jeg
 gierne antage det her, dersom det da ikke
 var underligt at der stod her 16 Solidi ar-
 genti, og ikke i Marc og i Solidus. Alt
 dette bringer mig til at tilstaae, at jeg ikke
 noye kan bestemme hvad i Solidus har giældt

i Valdemar II. Tid, med mindre man vil antage, at der da allerede ginge 12 Denarii paa 1 Solidus, thi da bliver den siden omtrent 26 $\frac{1}{2}$ i vore Penge. Af Mark beløb Indkomsten sig til 1085, som i vore Penge udgiøre 3620 Rdlr. Af Mark Denarier 3: Penge var den hele Indkomst 2327, som i vore Penge beløbe sig til 7556 Rdlr., thi man holder almindeligen for, at simple Mark og Marc Denarier ere de samme, hvorvel jeg maae tilstaae, at da her i dette Skrift snart nævnes kun Mark, og snart Marc af Denarier, saa er det ikke urimeligt, at der maae paa de Sider have været Forskiel imellem dem. Indkomsten af Marc annonæ 3: Fætaltje beløb sig til $108\frac{1}{2}$, som i vore Penge ere $361\frac{1}{2}$ Rdlr., thi der er ingen Tvil paa at jo disse Mark ere de samme, som de der lige frem kaldes Mark; imidlertid synes det rimeligt at disse Indkomster ere blevne hævede i Fætaltje beregnet til saa mange Marks Værdie, hvorvel ogsaa herimod synes at stride, at her saa ofte nævnes Mark Rug, Havre &c., med mindre man vil sige at det ei var afgjort i hvad Slags Korn eller Fedes Vare disse Marcæ annonæ skulde erlægges, og at det aarlig blev afgjort efter Omstændighederne. Og at dette annonæ betyder Ting, som bleve leverede i Natura, som

som man siger, kan og sees deraf, at Skodburghæret gav 24 annonæ metretas filiginis; det er i Proviant 24 metretæ Rug. Hvad en Metreta er, vides ikke saa nøye, men holdes almindeligen for den 3 Deel af een Tonde. Foruden al denne Indkomme af Nørre- og Sønder-Jylland anføres ogsaa 29½ Mark Havre og desuden 10 Dre, hvilket klarligen viser, at Korn-Vare ere virkeligen blevne givne af saa mange Marks Værdie; ligeledes 6 Mark Rug, de forhen anførte 24 Metretæ Rug, og desuden 16 Solidi 5: Skilling Rug, hvilket sidste viser at Marc ey er her nogen Bægt af Korn, men Mønt, eller rettere Mønt er lagt i Korn. Fremdeles gaves ogsaa 1 Marc Hvede, hvilket viser at denne Sæd ey er bleven saaet i Overflødighed. Derimod forekommer desmere Honning, nemlig 9 Forhær 5: (det Tydske Ord Fuder, som ventelig maae have været et temmeligt stort Maal) og 40 metretæ, eller i disse sidste Sted 10 Mark Solv, altsaa ere 4 Metretæ Honning blevne agtede værdie 1 Marc Solv (eller 10 Rdlr. i vore Penge, som dog nogle kun beregne til 8, da de paa staae at 1 Marc var 8 Uncer, hver Unce regnet for 1 Rdlr.). Nu var det kun at ønske, at man vidste nøye hvad 1 Metreta havde været, men es-

ter Prisen at domme maae det have været et meget stort Maal, allerheldst alle Omstændigheder vise, at vore Fædre have lagt megen Flid paa Vieavl: men heraf slutter jeg og at en Metreta i Korn og i Honning haver været meget Forforskjellig i Bøgt. Af Lax gaves 30, og deraf de 10, tilligemed $\frac{1}{2}$ Fothær Honning, af et vist Navigio 3: Skibs-Rede. Mærkeligt er det, at af et andet Skibs-Rede siges der, at af det halve gaves 10 Dre Annonæ, og af det andet halve 44 Lam; Har nu begge disse halve Skibs-Reder været lige satte, saa maae Lam den Tid have været i stor Overflødig- hed, siden 44 agtedes ei mere end 10 Dre. I Anledning af disse Skibs-Reder vil jeg anføre dette mærkelige, at udi Skodburgh Hæred siges Nicholaus Slæt at have havt Kongens Navigium, hvorudi vare 42 Haf- ne, og at Harz Hæred 3: Hads Hæred siges at bør oversføre Kongen med 4 Skibe, saasom det i hver Hafne har 4 Mand. Man seer og at i et og det samme Herred have været Soe-Limiter, at jeg saa skal kalde dem, og saadanne der ei udfre- ves, thi i Hellyum 3: Hellyum Herred siges i Bælum Fierding at være 25 Hafne, og i Lyungbu Fierding i Qværsæt at gives 12 Marc Solv. Ja i en og den samme Fierding, nemlig Koldæ Fierding i He-
thæn-

thænstatthæ 3: Hindstæd Herred anføres
 16 Hafne, og 8 Mark Sølvs i Qvær-
 sæt, hvorved maae mærkes at af Haf-
 ner gaves intet i Skat, og som der vare
 mange Havner og Skibs-Neder i Landet,
 hvilke alle vare frie for Skat, og Kongen
 endda havde saa store Indkomster, saa vis-
 ser dette Landets da værende Velstand.
 Udi samme Rolde Fierding siges den Herre
 Kongens Jord at have bestaaet i 1 Mansus
 3: Boel og 1 Qvadrans 3: fierde Deel af
 1 Boel, som gav 26 Marc Guld, thi saa-
 ledes forklarer jeg det Ord Valer, og ei ved
 at giælde eller være værd, og denne min
 Forklaring bestyrkes ved den almindelige
 Fortegnelse over hvad Kongen havde af
 hvert District i Danmark, som findes ved
 Slutningen af denne Jordebog, saavidt
 Dannemark angaaer, endskiont denne For-
 tegnelse er noget ufuldstændig, thi i den
 staaer, at Rolde gav 40 Mark, og her ta-
 les om 26, og strax efter om 14; Vel-
 sandt, at der af denne Fierding ogsaa ga-
 ves 8 Mark Sølvs i Qværset, men de sy-
 nes tilsidst at være anførte under eet, naar
 der siges, at gives 80 Marc i Qværsete,
 venteligen for hele Jylland. Af dette sees
 at 1 Boel maae være blevet stærk betalt,
 og have bragt meget ind, nemlig over 20
 Marc Guld, det er omtrent 2400 Rdlr.,

hvilken høye Sum dog snart skulde bringe
 en paa de Tanker, at herved forstodes ei
 dets Indkomme, men hele Værdie. Der-
 næst er det mærkeligt, at i een og den
 samme Fierding horte noget Kongen egent-
 ligen til, noget gav Penge for at sidde stil-
 le, og ei fare i Krig, og noget maatte rede
 Skibe ud, og var derfor Skatte frie. Li-
 gesaa mærkeligt er det, at ved nogle Her-
 reder staaer slet intet antegnet, hvoraf jeg
 slutter at Kongen har intet Gods eyet der,
 de ei heller været Hafn lagde, eller betalt
 for Qværseede, venteligen fordi de laae for
 langt fra Havet, og at maaskee sære Pris-
 vilegier, Fattigdom eller andet saadant ha-
 ver befriet dem for al Skat. Naar der
 siges, at af Burlun 5: Børglum Herred
 gives 20 Marc Denarier, vel 3 Marc Rug,
 saa synes det at Marc i Rugen bør være en
 vis Bægt, saafremt vel skal her oversættes
 ved eller, men jeg troer at det her, som
 saa ofte i Middelalderen, betyder og. At
 Kirkerne da have givet Konge Tiender, sees
 deraf, at af Backy og de 4 næste Kirker
 skulde erlægges 9 Mark purt (Solo), og
 3½ Mark Havre. Ligesom der tales om
 Quadrantes af eet Boel, saa tales der og
 om Octonarii, de samme som paa et andet
 Stæd kaldes Utting 5: Ottinger, og paa
 begge Stæder siges at give eller og være
 værde

værde 1 Marc Guld; hvorimod paa andre Stæder 6 Mansi 3: Boel beregnes til 60 Marc Guld, og atter 1 Mansus og 1 Quadrans til 26, og atter igien 3 Mansi til 30, og fremdeles 6 Mansi til 48, hvoraf sees at eet Boel haver været af forskicellig Godhed. Saaledes siges 10 Fierdinger i Slættæ Herred at have i Bærdie, eller og Indbringelse, valore, steget over 40 Mark Guld; Ja en halv Fierding til 5 Mark Guld, og derimod en anden Fierding kun til 18 Mark Sølv. Naar der ved Mæthælsholm Herred anføres 15 Mark purt med Wæling, og i Wæling ere 6 Mansi valentes 48 Marc Guld, saa synes i det sidste at tales om Bærdien, og ei om Indkomsten, da de første 15 Mark synes at være Indkomsten af det hele Herred; og skulde dette være rigtigt, da blev den da værende Indkomme af Jylland, ligesom af de følgende Landskaber, ei nær saa høi at beregne, som jeg forhen har beregnet den, og sandt at sige, da synes den Mængde af Guld imod Sølv at være noget utrolig, hvortil kommer at det var almindeligt hos vore Fædre, at beregne Jordens Bærdie efter Mark Guld; Hvoril kommer, at man og kan sige, at endskjønt Guld nævnes, saa bleve de dog erlagde i Sølv og Kobber-Penge, ligesom der ofte staaer i

senere Tider paa Sølvs-Penge moneta aurea; Naar Aalborg kaldes en Villa, da maae her ved Villa ei forstaaes en Bondesbye, men en Kjøbstæd, og siges der af Mollen og den at erlægges 24 Mark Sølv, og atter af den og af Giold, (uden Tvil en Slags Skat, og det samme Ord som Giold), ligeledes 24 Mark Sølv for Udgifter, pro expensis, (hvoraf jeg slutter at Kongen maae da have havt nogle aarlige Udgifter for denne Bye, hvilke den som en Giold igien betalte; Gode er det, at dette Skrift er saa kort i sine Udtryk, en Feil, om det og er en Feil, som næsten alle Skrifter have tilfælles, der tale om Ting, som angaae deres egen Tid). Hvor vigtig en Stad Viborg da haver været, kan sees deraf, at den betalte 120 Marc Denarier pro expeditione: Leding, og ligeledes 80 for Mønten. Paa samme Stæd siges, at Herre Woghen var ansat i 214 Marc Denarier pro exactiombus suis: hans Dyppesbørster, (og har han uden Tvil været en Art af Foged eller Lehnsherre). Møller have da været meget vigtige, thi en ansattes for 8 Mark Guld, en anden for 2, nok en for 3. Zevnlig tales om Servicia notium: Nathold til Kongen, af 1, 2 oc. Rætter, hvilke synes endda ikke at have været anslagte i Penge. De omtalte Ledings

Dings Penge bleve betalte, for at være frie at fare i Leding eller Krig; Saaledes siges af Stryfrig Herred at være bleven betalt 20 Mark purt pro solucione expedicionis. Naar Jorden laae sammen, saa synes de at have været ansatte lige, saaledes gaves af 19 $\frac{1}{2}$ Aeting i Gauerlund i Jarlax Herred 3 Mark Solt af hver. Det er ei alene i Anledning af Hr. Woghen, at der tales om Exactioner, men ogsaa i Anledning af Herr Tocky, og da det Ord Herre, Dominus, sættes paa begge Stæder foran for Personernes Navne, saa slutter jeg heraf, at de have havt visse Egne i Lehn, thi Domini kaldtes da ingen, uden de vare af Adel. Om Told, som her kaldes Thelonium, siges at den blev givet af Hatherslet hæret, men nævnes ei til hvor meget den beløb sig; Derimod siges at af Ribe Bye blev givet pro exactione 3: Oppebørsel, Thelonio 3: Told, og Forban, (uden Tvil Sigt og Sagefald, eller og for at være frie paa Forbud for visse Bares Ind- eller Udførsel, af det Ord Banno, Bannire, Forbannire), 200 Mark Denarier, og som man altsaa finder, at disse saa uviste Indkomster vare ansatte til noget vist, saa maae de uden Tvil have været paa en vis Maade forpagtede bort, saa at denne for Land og Rige skadelige Oppebørsels-Maa-

de

de er folgeligen meget gammel. Ribes Vigtighed kan videre heraf sees, at den gav for Leding 120 Mark, for Monten 150, for Heste Sold 350 og mere, for Salt Sold 40, og af Montmesteren 100 Marc Denarier, hvor jeg maae tilstaae, ei at indsee Forforskjellen imellem Indkomsten for Monten, og af Montmesteren. Man sees ellers heraf, at Ribes Handel maae da have været vigtig, heldst med Heste og Salt, og at Paalæggene have da allerede været store og mangehaande, og finder man ogsaa i Historien Klaget over, at denne ellers store Konge bebyrdede sit Folk med haarde Skatter, og hvor kunde det være anderledes, da han forre saa store Krige, og som oftest i saa langt fraliggende Lande. Horsens maae ogsaa allerede da have været en anseelig Bye, da den gav 2 Rathold, 60 Marc Denarier i Leding, og 40 Marc for Monten. Oppebørselen, Skatten, Paalægget, exactio, har dog ei altid været fastsat, thi af Hasle Herred finder jeg den ikke anslaget til noget vist. Ved Almundæsselsel finder jeg antegnet redditus 140 Marc Denarier, hvor redditus ei vel kan betyde andet end den gandske Indkomme af det hele Syssel, imidlertid er det dog underligt, at det staaer tegnet ved dette Syssel, da det ellers ikke findes ved noget andet Syssel,

Syffel, men alene ved Herrederne. Ved
 Randers staaer antegnet, at der gaves 20
 Marc purt pro solucione expeditionis, hvil-
 ket tydeligen forklarer, hvad Ledings Penge
 vil sige, nemlig Penge som gives for at
 være frie at fare i Leding eller Krig. Mær-
 keligt er det, at paa et Stæd siges, at toen-
 de Dværfsæte Mænd gave aarligen, An-
 nuatim, 2 Marc, hvoraf man dog ikke
 maae slutte, at de andre Indkomster, som
 her opregnes, ei ere blevne givne aarligen,
 thi det har ikkun faldet Forfatteren ind at
 skrive saaledes denne gang. Paa et Stæd,
 nemlig i Ringge Herred, tales om villulis
 3: smaae Landsbyer. Det lader ellers, at
 Kongen maae have havt visse Eyendele i
 fællig med andre, naar der siges, at Hids
 Herred indbragte 23 Mark Guld, foruden
 vore Parter, som vi have, i toende Møl-
 ler. Naar Hanstath cum attinenciis suis
 siges at indbringe 25 Marc Guld, saa an-
 seer jeg den for en Kongsgaard, 3: en
 Herregaard, som tilhorte Kongen, og
 deraf slutter jeg at saadanne Herregaarde
 have da alerede været af en vid Strækning,
 hvilket det nylig anførte om Villulis, som
 horte til Withby, uden Tvil ligesaadan
 Kongsgaard, end videre bekræfter. Af
 de toende Herreder Husby og Widz bleve
 givne 60 Marc purt, foruden Sold, hvil-
 ken

Een sidste Langebec mener at have været ved
 Flensborg, som vel endda ei var nogen ret
 Kiøbstad, da den først blev det 1284,
 men som ventelig haver da allerede været en
 ikke uanseelig Plads. Af Hwidding Her-
 red gaves 210 Marc Denarier, foruden
 Honning og Fatalie. Af Ries Herred
 60 Marc vel 10 Marc Rug, hvor vel ikke
 kan tages for eller, hvad enten man vil an-
 see de 10 Marc Rug for Penge eller for
 Bægt, i hvilket sidste Fald det kun blev 5
 Pund Rug, og følgerigen alt for dyrt,
 men bør rimeligen tages for og, med min-
 dre man vilde ansee 1 Marc Korn for det
 samme som kaldes 1 Pund Korn, og er 4
 Tønder, men endda vilde en Tønde blive for
 dyr. Af samme Herred gaves og 4 Mark
 Havre, 24 Mark Denarier, (hvor der maae
 være udeladt hvoraf det gaves) Gold og
 Oppebørsel undtagen; Af Bønderne, Co-
 lonis, i Sudthorp 2 Mark Solv, og saa
 fremdeles, som jeg ikke her vil opregne. I
 Anledning af Indkomsterne af Sundwith
 tales om Arngiald, Stuth og Garcætes
 gald, og af Fart over Soen, hvor det
 første betyder Skat af hver Arne eller Ild-
 sted, det andet kaldes i vore gamle Love
 Stud, og sammenføyes med Inne, og er
 de almindelige Skatter, og det tredie be-
 tyder uden Tvil Skat for at sidde hjemme
 paa

paa Gaarden, venteligen i Krigstider, og angaaer alene Husmænd. Naar her siges: Warnæs C. marce auri III. minus, og noget efter: Hoc est debitum Regis de Warnæs V. marce annonæ & dimidia, & III. marce denariorum &c., saa slutter jeg heraf at det første angaaer Bærdien af Warnæs, og det sidste Kongens Indkomme deraf, men herefter kan man dog ei giøre det til en almindelig Regel, at alle vegne, hvor Mark Guld omtales i denne Fordebog betegnes kun Bærdien, da den paa mange Stæder vist nok ogsaa bør henregnes til Indkomster, og dernæst sees heraf, at paa eet og det samme Sted bleve nogle Indkomster hævede i Penge og nogle i Bære. I Slesvig gaves ogsaa af Mønten; men underligt er det, naar Danewirke skal og have bragt noget ind, hvilket vel er kommet af Farten igiennem Porten, der uden Tvil er bleven hævet under Paaskud at holde denne Bold ved lige. I Sles Herred tales 2 gange om Trithyng 3: den tredie Deel, uden Tvil af et Boel eller snarere af en Gaard, thi af denne Fordebog selv sees, at Indretningerne i det Slesvigiske eller Sønder-Jylland have da allerede været noget anderledes end i Nørre-Jylland. Ved Brethebol siges, at den haver fra gammel Tid været saaledes Skat lagt, hvoraf

hvoraf sees fra hvor lang Tid Skatter og
 Orden i Skatter haver været indført, og
 sandt at sige, da kan ingen Skat tænkes
 uden dette. Af Danevirke, Eyderstæth og
 Lundebyrg Herred siges, at Kongen skulde
 befordres med 3 Rathhold om Som-
 meren, for efter Sædvane at gaae med en
 Krigshær til Ueland: det mindre Fris-
 land, (hvilket gierne var opsætsig, naar
 Skatter skulde erlægges), og ligeledes 3
 Rathhold om Vinteren, eller 800 Mark
 Denarier. Ved Edoms Herred staaer heel
 mærkeligen: CXX. marce puri, tantum va-
 let, & tantum inde datur, hvor det er me-
 get vanskeligt at forklare disse Ord, thi vil
 man sige at valet bør forklares saaledes;
 Saa meget bringer det ind, da betyder da-
 tur det samme, og det vilde være underligt,
 at en Skribent, der allevegne skriver saa
 kort, skulde paa engang blive saa unodven-
 dig vidtløftig, og vil man derimod forklare
 valet paa denne Maade, at Herredet var
 saa meget værd, saa bliver det ubegribe-
 ligt at et Herred kan bringe ligesaa meget
 ind, som det er værd. Siden siges Kon-
 gen af 5 Herreder at have 50 Marker purt
 pro Win-gift, hvilket jeg forklarer at bety-
 de saa meget som en frivillig eller ventlig
 Gave, af det Ord Ven, Vinur, men
 som vist nok har været fastsat som en Ret-
 tighed

tighed i denne Konges Tid, thi ellers havde
 de den vel ikke været anslaget til noget vist
 og bestandigt. Ligeledes af de samme 5
 Herreder 50 Mark purt pro Studh, som
 jeg forhen har forklaret, og endelig en Bes
 redelse af 6 Rathold, som hører til Danes
 virke. Mærkeligt er det, naar Kongen
 siges at have Aar 1217 kjøbt visse Eynes
 dele i Thetmærsch 3: Ditmarsken af en vis
 Abbed paa det almindelige Thing, in com
 muni placito, thi heraf sees at Kongen har
 havt sine særdeles Eyendele i sine egne Læns
 de; Her tales om Houæ 3: Husen, en
 endnu brugelig Beregning af Landet i det
 Holsteenske, om Jarde, uden Tvil des
 Ord Jord, men som har betydet en vis
 Strækning, og ogsaa om Manso 3: Boel.
 Imellem Slæ 3: Slie og Eyderen siges
 Kongen at have 320 Houæ, og i Swans
 sen 26½ Aratra 3: Plougs Land, og des
 uden mange Skove. Ved Slutningen af
 Jordebogen over gandske Danmark, og
 førend Indkomsterne af Estland og Preus
 sen beskrives, om hvilke jeg ikke her vil hand
 le, findes en kort Optegnelse i Almindelig
 hed over hvad hvert Land haver indbragt,
 men som ikke kommer overeens med den ud
 forligere, som jeg nu haver betient mig af
 i Henseende til Jylland; Saaledes siges
 der at Ribe bragte kun ind 800 Mark De
 narier,

narier, og i den større indbringer den over
 860; Af Aalborg 170, men i den større
 kun 48 Mark Sølv; Af Randers 160,
 men i den større kun 45 Marc purt, hvilke,
 efter den Regning at 3 Marc Denarier gin-
 ge paa 1 Marc Sølv, udgjorde dog kun
 135 Mark; Bilde man troe, at 1 Marc
 Denarier havde da giældt mindre, end 3
 paa 1 Marc Sølv, saa beløb det sig efter
 Randers til $3\frac{1}{2}$, og efter Aalborg til $3\frac{1}{4}$;
 Af Bro Sierding 24 Marc, og i den større
 kun 8, og paa begge Stæder staae dog ales-
 ne Mark; Af Moltæ Herred 160 Mark,
 og i den større 80 Mark purt, foruden
 Indkomsterne af tvende Møller, og her
 passer ikke engang Regningen efter 3 Mark
 paa 1 Mark Sølv; I Talyng Syssel
 derimod haves paa begge Stæder 110
 Mark; Af Scandthorp 60 Mark, og der-
 imod kun i den større 3 Mark purt, og
 $1\frac{1}{2}$ Mark Havre; Af Lognø 24 Mark,
 og i den større Lognø, som vel skal være
 det samme, 10 Mark purt, og en Jord,
 Eyendom, Terra, 24 Mark Guld, hvilke
 jeg neppe kan troe at være de i den mindre
 Fortegnelse anførte 24 Mark; Af Rold 40
 Mark, som jeg neppe kan troe at sigte til
 de i den større først nævnte 26 Mark Guld,
 og siden 14 Mark Guld; Af Herre Wog-
 hæs Oppebørsel 220 Mark, men i den
 større

større kun 214; I den mindre legges til,
 at denne Oppebørsel, exactio, var pro re-
 demptione expeditionis, for at være frie for
 Leding; Af Horsens og Aarhus 80 Mark
 for Leding, som i den større beløbe sig kun
 til 72, med mindre exactio af Aarhus
 skal legges til, eller og de 2 Nathold af
 Horsens ere blevne anslagne i Penge; Af
 Gauærslund 120 Mark, som i den større
 beregnes til $63\frac{1}{2}$ Mark Solv; Af Kals-
 dyng 5: Eolding 280 Mark, men i den
 større 80 Mark purt. Desuden forekom-
 me i det lille Overlag: Mannæs 16 Mark,
 Hambrum Herred 30 Mark og Grinds-
 hogh 5: Grenaa 60 Mark, hvilke ei anføs-
 res i det større, hvorimod mangfoldige
 Herreder og Stader ere udeladte af det
 mindre. Mærkeligt er det at i det større
 anføres 20 Mark Denarier af Westerwig
 Kloster. Om Samsø mældes, at den
 aarligen betalte 5 Mark Hvede, 10 Mark
 Malt, Braseum, og 3 Mark Byg, 40
 Oxer, 180 Sviin, og lige saa mange
 Saar, 800 Oste, og saa meget Smør,
 som horte til disse Oste, 800 Stok-Fisk,
 16 Mefæ Sild, et Maal, som jeg ikke
 kiender, men som efter Lyden kommer
 overeens med det Tydske Maas, 2 Gothær
 Honning, 100 Glas, 200 Høns, 2
 Mark til Fisk, hvilke sidste Ord ere mig
 T 2 meget

meget utydelige, thi jeg kan ikke troe at de gave Kongen Penge at kiøbe Fisk for, uden naar han var paa Gjaesterie hos dem. I den mindre Optegnelse anføres Samsøe for 300 Marc Denarier, det er efter min Regning 1000 Rdlr., eller og efter den at hver Mark Denarier var 1 Rdlr., kun til 300 Rdlr., følgerigen bør disse 300 Mark forstaaes saaledes, at alt det forhen anførte beregnes at have løbet til saa meget, og altsaa kan man ikke sige, at Kiøbet haver været saa synderlig got den Tid, hvilket synes at stadfæste, at der haver været flere Penge end man almindeligen indbilder sig.

Om Fyen finder jeg følgende antegnet, at Kongens Fæderne Eyendeel var der 400 Mark Guld efter den gamle Overslag eller Burdering, Estimacio. (Disse Eyendele ere vel alerede komne fra Hertug Knud, Erik Eyegods Søn). Naar man derimod regner sammen hvad Mark Guld der nævnes i hvert Herred, saa komme alene af dem 594 ud, det er 71280 Rdlr. i vore Penge, og da nu dette er langt mere end de nyelig anførte 400 Mark Guld, som beløbe sig kun til 48000 Rdlr., saa slutter jeg heraf, at de 400 Mark have været Indkomsten af Kongens eget Fæderne Gods, som og Opfkristen siger, og de 594 Mark
Ind

Indkomster, hvilke han, som Konge, ha-
 ver trukket af Landet. Foruden dette ind-
 bragte Fyen 120 Mark Sølv, og purt,
 hvilke tvende Navne jeg anseer at betyde
 det samme; og disse udgiøre 1200 Rdlr. i
 vor Mønt; Og desuden 478 Mark, og
 Mark Denarier, hvilke begge Navne jeg
 og anseer at betyde det samme, og som be-
 løbe sig til 1593 Rdlr. Naar man nu vil
 betragte den store Forskiel mellem Indkom-
 sten af Mark Guld, Sølv 2c., saa kan
 man ei andet end falde paa de Tanker, at
 endskiont Mark Guld haver ført Navn ef-
 rer Guld, saa er den dog bleven erlagt i
 Sølv-Penge, allerheldst man ikke nu finder
 Guld-Penge fra de Eider, hvorvel fra
 langt ældre Eider, Horn, Ringe 2c. af
 Guld, og ikke af Sølv. De videre Marks-
 værdigheder ved Fyen ere disse, at af Odens-
 se indbragtes 120 Marc purt, vel 150
 Marc Denarier. Vil man nu her antage
 vel for eller, saa skulde hver Mark purt
 eller Sølv have da været $7\frac{1}{2}$ Mark Dena-
 rier, hvilket vilde vise at Mønten var da
 meget slet, som og virkeligen Mønterne fra
 denne Tid ere; Imidlertid drister jeg mig
 ikke til for andre Stæders skyld i denne
 Fordebog, at antage vel for eller, da det
 snarere paa de fleste Stæder synes at betyde
 og: Paa et Sted tales om 4 Rathold

vel 70 Mark Sølv, hvor i Rathold er
 bleven ansat for $17\frac{1}{2}$ Mark Sølv eller 175
 Rdlr., saafremt vel betyder her eller.
 Hvad duas partes, og intet videre, ved
 Swanæwich skal betyde, formaaer jeg ikke
 at sige, med mindre derved skal forstaaes,
 at Kongen eyedede kun 2 Parter i Swanæ-
 wich. Af 30 Hafne gaves af enhver $\frac{1}{2}$
 Dre Havre og 18 Denarier, og ligeledes
 af andre 24 Hafne, og nok af 10 Hafne;
 Hvorimod af $24\frac{1}{2}$ andre Hafne gaves af
 hver 2 Dre Havre, 2 Dre Denarier, $\frac{1}{2}$
 Dre Havre, 18 Denarier og 6 Høns,
 hvoraf man maae slutte, at disse Hafne
 have været bedre end de forrige; Af 34 an-
 dre Hafne gaves af hver $\frac{1}{2}$ Dre Havre,
 18 Denarier og 6 Høns, og nok af 8 an-
 dre Hafne 2 Dre annonæ, 2 Dre Denarier,
 $\frac{1}{2}$ Dre Havre, 18 Denarier og 6 Høns.
 I den fortere Fortegnelse anslaaes Odense
 for 167 Mark, Salang Herred for 200
 Mark, om hvilken siges i den større, at
 Horn, et Sogn deri, alene valet 30 Mark
 Guld; Foburgh 10 Mark, som i den større
 er slet ikke anslaaet for noget; Kalændæ-
 burgh, som synes at være Kyultæburgh i
 Fyen, der ei i den store Optegnelse er anslaa-
 get for noget, med mindre det skal være
 Kallundborg i Sielland, og er ved Forseels-
 se blevet indført her, af den siger jeg staaer
 anført

anført 240 Mark, og af Mønten 30; Og
 endelig af Othens Herred, Salæng Her-
 red og Sundz Herred i Ploug-Penge 135
 Mark, hvilket viser at denne Skat haver
 været paalagt før Kong Erik, denne Val-
 demars Søn, hans Tid, hvorvel han efter
 den fik det Døge-Navn Ploug-Penge, og det
 derfor er troligt at han haver udstrakt den
 til det hele Rige, da den maaskee før er
 kun bleven erlagt af visse Landskaber. Men
 nu at komme til den store Fortegnelse igien,
 da nævnes begge Herreder paa Als, men
 siges aldeles intet om dem. Af Errøe
 derimod anføres 30 Mark annonæ, 10
 Mark Sølv, 3 Mark Byg og 1 Mark
 Hvede, og nævnes desuden et heelt Patri-
 monium, som venteligen hørte Kongen til.
 Thosland 3: Toasing nævnes, men intet
 videre, venteligen fordi det engang forhen
 har været anført under Sundz Herred,
 som tilligemed det anføres for 80 Mark
 purt. Langeland har indbragt 21 Mark
 Guld, $112\frac{1}{2}$ Mark Sølv, 14 Dre Sølv
 og 20 Solidi Sølv, hvilket altsammen til
 Slutningen siges at have udgiort næsten
 100 Mark Guld, en Sum, som jeg efter
 dette dog aldeles ikke kan bringe ud heraf,
 allerheldst her nævnes intet, som jo Priis
 sættes hos, undtagen en Mølle og en Fiske-
 Dam, Stagnum. Man seer ellers her, at

mange have da skjødet Land til Kongen, som 3 Mark Sølv og 3 Ore i et Boel, 8 Mark og $\frac{1}{2}$ Ore i et andet oc, hvilket alt sammen viser Forskiæl imellem Boelene, i det mindste i Godhed; At om en Privat skjødede da noget Land til en anden Privat, og det Land hørte Riget til, da kom det an paa om Kongen vilde dertil give sit Minde, ja at man i saadant Land kunde endog skjøde noget til Kongen selv, hvilket bringer mig paa de Tanker, at de Ord: Terra quæ attinet regno, vil sige Jord, som hverken hørte Kongen selv til, som hans Fæderne Gods, ei heller var private Folk gandske tilhørende, men som egentligen var Havne, Skibs-Nede eller Lehn, med hvilke det vel var kommet i Brug at Private tildeels handlede, som med deres Eyendom, men som dog kunde ei af dem afhandles til Fremmede uden Kongens Minde, hvorvel de ellers ginge i Arv, og paa denne Maade kan man komme til at forstaae, hvorledes der af Rigets Jord kunde skjødes til Kongen. Af den Skov Ho havde Kongen den 12 Deel, og af Hælghi Arvingers Part den 10 Deel, hvilket viser at Eyendomme da vare deelte mellem mere end een. Men det mærkværdigste ved Langeland er, at her tales først om Eyendele, som Kongen havde, og dernæst om Jord, der tilhørte Ri-

Riget, som efter mine Tanker bør forklares saaledes, at ved det første forstaaes Kongens Fæderne Gods, eller og som han havde kiobt for sine egne Penge, ligesom en anden privat Mand, og som nu kaldes Kongens Gods, og i Tydskland Domainer, og ved det sidste derimod Gods, som han havde Magt over som Konge. Af Lolland nævnes 4 Herreder uden at sige noget om dem.

Derimod er Jordebogen des fuldstændigere om Falster, hvilket Land indbragte $138\frac{1}{2}$ Mark og 12 Dre, 35 Mark Solv, 1 Dre og 3 Denarier, og desuden endda 6 Dre, og $68\frac{1}{2}$ Solidi eller Skillingen, saa og $\frac{1}{2}$ Mark Hvede, 85 Pund Hvede, og 85 Pund Byg, ved hvilke Pund uden Tvil forstaaes det vi endnu kalde Pund Korn, nemlig 4 Tønder, hvilket viser, at ved Mark Korn ei kan forstaaes Pund Korn, men rimeligen Korn af saa mange Penges Værdie, som een Mark, med mindre man vilde falde paa den Tanke, at ved Mark forstodes det halve af 1 Pund Korn, nemlig 2 Tønder, ligesom 1 Mark endnu er i Norge det halve af 1 Pund. De øvrige mærkelige Ting angaaende Falster ere disse. At ved Getæsby siges at Skylden er 40 Pund Hvede og 40 Pund Byg, og at

E 5

Curia,

Curia, Uolsgaarden, der betaler aarligen 10 Mark Sølvs, Fiskeriet ligeledes 10 Mark Sølvs, af Engene 10 Mark Denarier, af utæmmede Heste 10 Mark Sølvs, af Tolsden 10 Mark Sølvs, af Skibenes Hyre, conductio navium, 20 Mark Sølvs. Derksom alt dette hører til denne Curia, saa har den været heel anseelig, og bør ansees som et Slags af Herregaarde, der har lagt ved en Bondebnye, af hvilket Slags Getæsbnye uden Tvil har været. Det er og værd at legge Mærke til, at det Ord Skyld nævnes her første gang. De utæmmede Heste synes og at vise, at man da haver holdt Stutterier af saadant Slags. Man kan og lære her, hvad Boel da haver indbragt, thi der siges om 2 Boel, Mansiones, at de gave 3 Mark, at 6 gave 12 Mark, og 3 ogsaa 12 Mark, hvilket atter bekræfter, at de have indbragt ulige. Men det lader at enten have ikke alle Opsiddere betalt, eller og ere de ikke alle anførte, uvist af hvad Aarsag, thi her siges, at i Eskisthorp havde de og de 2 Boel; 3 Bræningy maklæ Hacon til een Mark, og Esbiorn til 2 Mark, hvilke Ord synes mig at vise, at der have været flere Opsiddere i disse Byer. Fremdeles siges en Jord at have indbragt 12 Ore in Censu, det er Skyld. Naar følgende Boel siges at have hørt til Eknæsburgh,

burgh, i Risethorp 3, i Withby 1, i
 Walnæs 3, i Eklef 1, som ei duede meget,
 og i Aflanthorp $\frac{1}{2}$ Mark Hvede, saa synes
 dette at vise, at Eknæsburgh, uden
 Tvil en Kongsgaard, maae have været en
 Art af Herregaard. Noget derefter følger;
 Dette byttede Kongen med Bispen af Oden-
 se, givende i Thyen, og tagende i Falster,
 hvilke Ord vise, at man af denne Jorde-
 bog ei kan lære Landets Magt og Indkom-
 me, men alene Kongens, hvoraf man kan
 slutte, at Landets maae da have været me-
 get stor, da det geistlige Gods og Hafnene
 vare næsten frie for de almindelige Paalæg.
 Naar der siges at af et Stæd gaves 1 Dre og
 7 Solidi: Skillinge, af et andet 24 Solidi,
 og af nok et 1 Dre og 3 Denarier 5: Penge,
 saa kan man heraf slutte, at Skillingen
 have da kun været af ringe Værdie, siden
 der maae være gaaet flere end 24 paa eet
 Dre 5: 1 Lod, og Penge saa meget mindre
 endnu, siden der gif igien adskillige af dem
 paa een Skilling, maaskee 12 som nu.
 Naar Aky Borild Søn siges at have givet
 8 Solidi i Censu for Thyngbrnith, saa synes
 dette sidste Ord at betyde Thing Bryde 5:
 Forseelser ved Thinge, hvoraf man maae
 slutte, at de have været forpagtede bort.

Hvad Sielland angaaer, da haver den
 indbrage 258½ Mark purt, 5 Mark Guld,
 500 Mark Lübeckſke Denarier, 200 Mark
 Denarier, 1243 Mark Sølv, 16 Dre
 Sølv, 8 Solidi Sølv, 2 Mark 10 Dre
 mindre 1 Solidus af Mark Annonæ, og en-
 delig 66 Mark mindre 8½ Solidi, 9 Dre,
 4 Solidi og 7 Denarier. Heraf sees, at udi
 Sieland nævnes kun faae Mark Guld, og
 da Sieland altid haver været et af de an-
 seeligste Landſkaber, saa kan derved den
 Mistanke bestyrkes, at naar Mark Guld
 nævnes, saa forſtaaes ei Jordens Indkom-
 me, men Bærdie. Her forekomme ellers
 fire gange Mark af den større Bægt, og
 eengang Mark af den mindre Bægt. Ved
 Slaus Herred siges, at disse ere de Jor-
 der, som tilhørte Kongen; og deriblant,
 at han havde hele Synæs, undtagen 1
 Fierding, Quadrans; Den 4de Part af
 Lynde-Skov; 3 Sognet, Parochia, Wis-
 mærlef. c.; At Junker, Domicellus, Ni-
 cholaus, (Kongens uægte Søn), havde
 næsten hele Ormstef; At Kongen eyede i
 Syarby 1½ Boel mindre en Otting, Octo-
 narius; 3 Withakræ 1½ Otting, (hvilket vi-
 ser, i hvor smaae Dele Jordene vare skif-
 tede, og at Kongens og andres Gods laae
 stroet om hinanden); At han havde byttet ½
 Boel bort imod andet paa Langeland; At
 et

et Vand, Aqua, bragte 10 Dre Sølv ind hvert Aar; At Møllen i Walby bragte aarligen ind 12 Mark Sølv: At han i en Skov havde saa meget, som hørte til eet Boel; Men i Snækkethorp havde Kongen alt. I Løve Herred havde han iblant andet den tredie Part i Kethersø, som var af hans Erhverving, de sua acquisitione; Magnus af Olby gav aarligen 1 Mark Sølv, da nu Mændenes Navn i Byerne, og paa Bolet sielden nævnes, saa slutter jeg heraf, at hvor de nævnes, haver Gaardene hørt dem selv til imod en vis Afgift. Den Curia Hals var 1 Marc Guld. Angpethorp med sit tilhørende gav 2 Markhold, og kaldes kort efter en Villa 3: Bondebye, med tvende hosliggende Møller. Callundborg gav 30 Mark purt, Rosnæs 20 Mark purt, og 10 til at bygge Huse, (venteligen i Træe for den store Skov, som var der). Wiskingy synes og at have været en Art Herregaard, thi den gav foruden Skyld, nogle oræ Annonæ og Mark Denarier, og paa den gandske Jord kunde saaes $8\frac{1}{2}$ Mark, og $2\frac{1}{2}$ Solidi Annonæ, hvilket synes at vise, at her forstaaes derved Korn beregnet til Mark 2c., saa at det haver været en Slags Beregning, ligesom vort Hartkorn nu omstunder; Desuden kunde der avles 624 Læs, Plaustrata, Høe; og i Ornummæ 3: en

en vis for sig inddeelt Jord, kunde to Mar
 efter hinanden saaes 5 Mark Annonæ, men
 det tredie Mar laae det til Mark, Pascua,
 for Creaturer; og i en anden Ornummæ
 kunde saaes 12 Solidi Annonæ, og avles
 100 Læs Høe. Dagthorp gav 16 Solidi i
 Skyld, og der saaedes 15 Dre Annonæ,
 og avledes 30 Læs Høe. I Lotharwet var
 Eng, for 30 Sviin, og i Rughtweteræ for
 90 Sviin, og 33 Traver Rør. Tuzæ
 Herrerød gav 12 Mark, men var mere værd,
 sed plus valet, (det er at sige kunde vel give
 mere); Af Mønten i Roskild 900 Mark
 Sølv. Om Snestor siges heel mærkeligen:
 8 Solidi in censu, solvit annuatim 3 Mar-
 cas argenti, hvilket skulde synes at vise, at
 Censur var det, hvorfor Gaarden eller
 Byen var anslaget, og at een Solidus i
 Skyld var altsaa meget mere end een Soli-
 dus i Penge. Her nævnes ogsaa Villici,
 følgerigen andre end Coloni, som vi forhen
 have havt, efterdi de have et andet Navn,
 og efter min Mening omtrent Ladefogder,
 Armadur hos de gamle Norste. I Over-
 fart, eller af Færjen Transitus (venteligen til
 Falster), 18 Mark Sølv; Indkomst af
 Ol, 7 Mark Sølv, (venteligen er det ble-
 ven udsolgt); Sold 7 Mark Sølv: Torg
 Ortngh: en Ortngh for Torg: Frihed;
 Af ingifte Mænd: Inderster, 10 Mark
 Sølv,

Solv, og i Studh 4 Mark Solv; og alt dette fra Villici af synes at have hørt til Bordingborg og Egnen der omkring. Denne Bye gav ellers selv kun 1 Mark Solv. I Holabæc kiøbte Kongen en Grund, Fundum, eller og maaskee Gaard, af Abbeden i Ringsted for 5 Mark Guld 3: enten 600, eller 900 Rdlr., hvilket viser, at den maae have været anseelig. Den Enke Agatha maatte give i Qværfsæde 1 Mark purt af den større Bægt. Her kunde det vel synes underligt, at Fruentimmer der ei kunde gaae i Krig, maatte dog give for Qværfsæde, men hertil svares, at hvorvel de selv ikke kunde gaae, saa kunde de dog holde andre for sig. Af Moen blev givet 20 Mark Hvede, vel 100 Mark Solv, hvor Landets Vigtighed synes at udfordre, at vel bør her oversættes ved og. Af Femeren gaves 500 Mark Lybske Denarier, hvilket viser, at de have haft megen Handel med Lybekkerne. Dms pleyede at betale 4 Bægt, Pondera, Smør, og Oste; Agersø ligeledes Bægt Smør og Oste. I den mindre Fortegnelse staaer noget som ikke findes i den større, som Oppeborsten af Herre Mundskænken 60 Mark, af Ubby 60 Mark Denarier, af Skypby 40 Mark Denarier, af Slangethorp 3: Slangerup 60 Mark, af Soborg 200 Mark, af Helsingør

singer 20 Mark, af Lyngby 60 Marc, af 5 Herreders Plouge 320½ Mark, mindre i Denarie; Hvilket anseeligen forøger Indkomsten af Sieland. Derimod siges i den mindre Løve Herred at have indbragt 60 Mark Denarier, som man ikke saa lige kan bringe ud i den større, Roskilder Mont kun 80 Mark Denarier, og Moen derimod 1000 Mark Denarier.

Hvad Skaane angaaer, da bragte den ind 472 Mark Sølv, 8 Mark Guld, 260 Mark Denarier, 1252 Mark pur, og 374 Mark. De Ting, som ellers bør legges Mærke til dette Landskab angaaende, ere følgende: Af 3 visse Herreder gaves 6 Nathold, vel 180 Mark Sølv, og i Midsommers Siæld 30 Mark Denarier, (hvilken Skat er meget gammel, og kaldes saa, fordi den gives midt om Sommeren); Af et andet Herred gaves 4 Nathold eller 40 Mark, og af nok et 4 Nathold eller 50 Mark; Abbed Iron købte i Garstangæ saa god Jord, som 2 Mark Guld, og blev skiodet ham i Helsingborgs nordre Capel, hvorpaa Grændserne beskrives af denne Eyendeel efter de 4 Hoved-Binde, og 4 Grændse-Mærker, og adskillige Tegn af Beye, Kilde og Gaarder, og hvad som var uden for dette, det tilhørte Kongen, tillige

tilligemed en vis Mands Aluer 3: Steens Grund; Af 3 andre Herreder blev givet 4 Rathold, vel 80 Mark, af Monten i Lund 1200 Mark purt, og 8 Mark Guld, for Leding 40 Mark purt, i Midsommers Skæld 60 Mark Denarier; Af dem annamme Canikerne i Lund aarligen 27 Mark Denarier; Siøtz Herred gav foruden Scansør 12 Mark Sølv; I Lhugnæs Herred opregnes vidtløstigen Skæl eller Grændser mellem Bonde Mark, og det som hørte Kongens Taffel til, Runungles, nemlig Søe, Bæk, Bierg, Dam, Dige, Skov, Aae, Base 3: en Slags sumpig Jord, Boræ, som jeg ikke kiender, hvilket tydeligen viser den Nøysagtighed vore Fædre toge i Algt i Eyensdele, og som mange gamle Diplomata desuden bevise; I et Herred anføres 4 Rathold, vel 80 Mark af Oppebørsel, de exactione, (hvilket tydeligen viser, at vel bør her forklares ved og); Af Guthing Herred 4 Rathold vel 50 Mark Sølv, foruden meget andet, nemlig 100 Mark Denarier, 70 Creature, og 7 Mark Honning, og endelig af Biærg Herred 12 Mark Annonæ, 70 Mark Denarier, 102 Sviin efter Burdering, ad estimationem, af 30 Mark Sølv, og desuden tillegges Svinene undertiden 8 Mark, og undertiden 9; Nu indbringer det 80 Mark purt og 100 Sviin, (hvilket dog vel

maae forstaaes foruden de 12 Mark Annonæ).

Af Halland beløbe Indkomsterne sig til 470 Mark Sølv; Og er her at mærke, at om 4 Rathold siges at hver indløses med 15 Mark Sølv; At af Laghæ Uae (ved Laholm) gaves 1000 Lax, og af Johan Svenson 30 Lax for Qværsete, og nok 20, og atter 15; 3 Rathold, vel 50 Mark Sølv, hvor det forrige om 15 Mark for hvert Rathold kunde bringe en paa de Tanker, at vel burde her og paa flere Stæder oversættes ved eller. I den lille Fortegnelse staaer angaaende Skaane, at Byærg Herred gav 200 Marc Denarier, hvorimod der staaer i den store 80 Mark purt og 100 Sviin; Guthesbo Herred 300 Mark, og derimod i den store 50 Mark Sølv, 100 Mark Denarier, 70 Creature, og 7 Mark Honning; Langebec mener at dette er Guthing Herred; Lund Denarier for 300 Mark Sølv, (hvilket viser at Skatten er da tildeels bleven erlagt i virkelig slagen Mønt, og paa dette Sted af det Slags kaldet Penge). I den lille Fortegnelse staaer desuden, at Helsingborg gav 200 Mark, og af samme villa 30 Mark for Mid-Sommers Giæld.

I Ble

Runungles om Gods, som ere henlagde til
 Kongens Bord, Fafelgüter i Tydskland,
 og om hvilke, naar de tilhorte Dronning-
 gen, sagdes hos os, at de laae til hendes
 Fædebur. Oprindelsen til Ordet tænker
 jeg at være Konge, og det gamle Ord Lef =
 Brød. Iblant de her opregnede Gods af
 dette Slags ere mange Kiobstæder. Hvad
 de indbringe i Mønt, staaer ved ingen op-
 tegnet, dog forekomme her endeel andre
 Mærkværdigheder, nemlig: Den Eng Ste-
 hæmarc gav 140 Bædre; Af Hethæby =
 Slesvig horte de 3 Dele til Runungles,
 og den fjerde til Hertugdømmet (rimeligen
 til Hertugens Jord). Den hele Skyld af
 Frisia horte til Kongen; Og af de 4 Bræns-
 næstallar (Stallere er endnu en Berient i
 det Eiderstætske) horte de 3 til Kongen, og
 den 4 til Hertugdømmet; Af det Sted
 Drwith vare giorte Opida (hvilket jeg for-
 klarer saaledes, at en Skov kaldet Dr-
 with var bleven oprøddet, og giort til Lands-
 byer); Snoburgh med sit tilhørende var
 byttet for Ringsted (hvilket bringer mig
 paa de Tanker at Soborg maae have væ-
 ret et anseeligt Gods); Lyungby med sit til-
 hørende, nemlig Boræ Skov og det mere;
 Stenswith var og udlagt til Opida; At
 af en Alminning i Skaane vare giorte ad-
 skillige Villæ = Bondebyer; At alle Der,
 som

som kaldtes Alminning (hvorved jeg forstaaer saadanne, som vare, eller dog til en vis Tid havde været ubebygde, og derfor horte ingen til, hvorover Kongen tilegnede sig dem) og Opida, som paa dem vare anlagde, og hvilke Kongen efter brave Dan-nemænds Vidnesbyrd, secundum bonorum testimonium, ei havde skilt sig ved, horte til Runungslef; I Bleckyngh horte dertil alle de Jorder og Skove, som Kongen da var i Besiddelse af, fordi han ei havde skilt sig ved dem; Saa og mange der omkring liggende Der, baade beboede og ubeboede; Al Skoven i Halland, som kaldtes Alminning, og Opida deraf gjorde, og alle vedliggende Skove. (Dette, som meget af det forhen anførte viser at Landet under denne Konge, og nogen Tid tilforn er bleven bedre dyrket end forhen, i det mindste øde Pladser bleve optagne, og dette maatte saa være, efter som Landet da nød en indvortes ønskelig Roe).

Efter alt dette kommer en Optegnelse over mange smaae Der, og ved de fleste staaer antegnet hvad Slags Bildt der findes paa dem, saa de synes at have været henlagde til Kongens Jagt. Ved mange staaer og: Hus, hvoraf jeg slutter, at paa dem, hvor det ikke staaer ved, have

ingen Huse været. Derne ere, dog udelaa-
 der jeg dem hvorved slet intet staaer: Gath
 (som Langebec formoder at ligge ved Sles-
 vig) der ere Hiorter, Biorne og Bildsviin;
 Pytærs, Hiorter; Bars 3: Barsø i Apens-
 rade Amt efter Langebec, Hiorter og
 Daaer, Dame; Aro 3: Aars ved Assens,
 Hus og Da 3: Daae; Thors, ved As-
 sens, Daae; Boks 3: Bogs, Hiorter
 og Daaer; Obrazs 3: Brandssø i Medels-
 far Sund efter Langebec, Daae; Fæns,
 Hiort; Men jeg holder det ikke fornødent
 at opregne flere af disse Der ved Navn,
 men vil kun sige i Almindelighed, at der
 staaer antegnet ved al Resten, Huse, Ha-
 rer og dette Slags iblant andre paa Alma-
 ger, ligesom nu omstunder, Daae, Raee,
 Marder, dog alene paa Samsøe og Mas-
 net, Hiort, Eying, det er Kanin, Eboe,
 (et Dyr, som jeg ikke kiender), og Hors,
 uden Tvil vilde Heste; Ved Saltholm an-
 regnes Lym 3: Kalk, og ved Blekhygh
 siges at have været saa mange Der, som
 Dage i Aaret.

Herpaa følger at Kongens Procuratio
 hiemalis 3: Vinter-Stud var af tvende
 Nætter; $\frac{1}{2}$ Fother maalet Honning, nem-
 lig 5 Bægt (dersom man nu vidste hvad en
 Bægt var, saa vidste man og Maalet af
 en

en Fothær; maaskee en Bægt er 1 Bismers
 Pund, eller 12 Pund); Havre til Foder
 6 Mark; Af Meel, 1 Mark Rug, 1
 Mark Hvede og $\frac{1}{2}$ Mark Byg; 3 Mark
 Malt, 1 Mark maalet Myrte v : Pors,
 ligesom man maaler Havre, (hvoraf man
 kan slutte at Humle har endda ei været
 meget brugeligt til Dll); 26 saltede Sviin;
 13 levende Sviin; 16 saltede Stude; 26
 saltede Saar; 14 Alsker Smør, en Alske er
 tolf. Mund (saa kalder og Andreas Sunonis
 (93) den, og vidner at den var rund, 6
 Tomme høy og 12 Tomme bred); 360
 Dste, saa at af hver Ost kan gøres 5 Scu-
 tellæ (det er uden Eovil at hver Ost kunde
 fylde 5 smaae Fallerkener); 360 Høns;
 180 Gæs; 2 Bægt Peber og Rumin;
 1 Bægt Salt; 8 Melæ Sild, 360 Stok-
 fiske; 2 Mark Sølv at kiøbe Fiske for; 2
 Dre Denarier til Bæverne; 1 Mark Sølv
 til Markskalken; $\frac{1}{2}$ Mark til Under-
 Markskalken; 1 Mark Sølv til den store Dap-
 sifer; $\frac{1}{2}$ til den mindre Dapsifer; ligeledes
 til den store og mindre Mundskænk; Til
 capellanen, custodi capellæ, 1 Dre Sølv;
 3 Bisthus v : Herberge 1 Dre Sølv;
 Til Kiællermesteren, Cellarius, 1 Dre
 Sølv; 3 Kiøkenet 1 Dre Sølv; Diffe-
 Svenne og Duge-Svenne 2 Solidi (v : de
 U 4 Eie

Tienere, som stode for Skænken, og for at dække Bordet); 3 Foderhuset i Dre Solv; Til den som deelte Lysene ud i Dre Solv; Til Almosenereren i Dre Solv; Ligeledes 100 Skaaler, 400 Fallerkenes og $\frac{1}{2}$ Mark Solv til Brænde. Af denne Optegnelse kan sees vore gamle Kongers store Følge og Pragt, en Underretning, som er saa meget mere kjærkommen, da vi mangle en Hird Skraa, som derimod havde i Norge. Saadanne Konge-Reiser maae ellers have været Landet til stor Byrde, allerheldst de skede aarligen, hvorfors det er ingen Under at mange vilde hellere give Penge.

Efter alt dette følger en nøyere Optegnelse over Kongens Indkomster af Halland, som derefter beløb sig til 708 Mark Solv og 16 Solidi, og derudi vare 7461 Rustici, eller Bønder, og udrededes 18 Skibe af 534 Hafne. Af Farthusæ Herred var hele Indkomsten 122 Mark Solv, foruden nogle Landsbyer, Opida, som horte til Anxiothorp, og foruden 84 Coloniæ: Landboer, som nyeligen vare lovligen erhvervede, jure acqvisti; Og herved foresalder det Spørsmaal om disse 84 ere indberegnede det hele Herreds Bønder, hvis Antal beløb sig til 1324; Dog er jeg snarere for

for at troe det, end for at nægte det. Ved Halmstad Herred staaer ikke hvad det hele Herred indbringer. Thundrofxø Herred siges foruden 1020 Bønder at have havt 6 Skov Landsbyer. Ved de 534 Hafne, som til Slutning opgives for den hele Summa i Fortegnelsen selv, maae agtes, at de beløbe sig kun til 531, naar man regner dem efter. I Særdeleshed falder ved denne omstændelige Beskrivning over Halland at mærke, at der ved hvert Herred opregnes endeel Indkomster i Marcis Annonæ, Salt, Byg, Badmel, Honning, Stude, Havre, Hvede, Malt, Sviin, Fleske, Skinker, Saar, Smør, Oste, Høns, Gæs, Fiskerie, Lax, i Qværsæde, af Vinterstudh, af Vårstudh ∴ en Skat, som betales om Foraaret, af Marked, Forum, af Møller, af Skat, Tributum, (en vis Afgift, som jeg ikke ret indseer hvad derved forstaaes) og endelig af Incolaru, en Indkomst, som jeg ikke heller ret kiender, med mindre derved forstaaes Inqvifili ∴ Gardsæde eller Husmænd, hvilke, naar de sammenregnes, ei beløbe sig til den Sum, som staaer antegret ved Slutningen af hvert Herred, hvorover jeg troer at dette er noget, som Kongen desuden haver havt i Indkomst. Mærkeligt er det, at et vist Herred gav i 2 Aar Havre, Honning ic.,

og i det tredie Aar Drex 2c. Ved Halmstad Herred staaer ei til Slutning anført dets hele Indkomst, men som de andre Herreders Indkomst beløber sig kun til 642 Mark Sølv, og hele Hallands angives dog til Slutning at have været 708, saa sees heraf, at dette Herred haver indbragt 66. Og foruden disse 708 Mark havde Kongen endda Indkomster af 3 Marks og 40 Marks Sagefald, Causæ, af Fiskeriet ved Laholm, og af Leding. Sagefald bragte ind 77 Mark Sølv og 96 Stude, ved hvilken Leilighed de, som hævede denne Oppebørsel, kaldes: Subactores de causis. Og af alt dette (nemlig Sagefald, Leding og Fiskerie) havde Kongen ikke uden 210 Mark Sølv og 800 Lax. Af Skov- og Landsbyer vare der i alt i Halland 126, og hver Høfen regnedes for een Mark Sølv. Naar man vil sammenligne denne noyagtige Fortegnelse over Halland med den forhen anførte, saa kommer Summen i alle 8 Herreder kun overeens i det ene Biskærdal, nemlig 40 Mark Sølv; og lader det at den sidste Fortegnelse er giort i senere Tider, og at Indkomsterne have da været anseeligen forhøiede, thi omtrent eet Blad efter tales om hvorledes Kong Christoffer samledes Aar 1254 med Kongen af Norge og Hertugen af Sverrige.

Strax efter Fortegnelsen forekommer Landmærket, eller Grandserne i hver Herred; og derpaa omtales nogle Skioder, og disse Gaarder, som vare komne fra Kongen, venteligen paa det han igien kunde tilegne sig dem, og ved den Leilighed nævnes Villani, uden Tvil Gaardmænd, og coloni regis: Kongens Bønder, eller Landboer, Haqvinus Palmesun skiodede til Kong Christopher Jorder af 114 Mark Gulds Værdie.

Derpaa følger en nøagtig Beskrivelse over endeel af Falster, hvoraf sees at somme Boel anslaaes for 1 Mark, nogle for 2, andre for 3, og atter andre for 4; At her ei alene anføres, hvad Kongen eyede, men og hvad andre, endskiont ikke alle, hvoraf jeg slutter, at de som anføres have været fornemme Mænd, og de øvrige Bønder, som nu begyndte at komme alt mere og mere i Foragt; At Skove bleve og regnede til Boel; Og at en vis Mand maatte betale til Kongen ligesaa meget af udyrket, som dyrket Jord. Dersom man altid kunde finde Navnene af de her opregnede Gaarder i de nu værende, blive meddeelt Matrixkullen af Falster, og derhos noye komme efter, hvad de gamle Boel, og Mark, Ore og Skilling Land var, saa kunde man der-

efter

efter beregne, om Falster haver nu flere Gaarder, end forhen, eller ikke, og ligeledes om der nu eller i gamle Dage var mere dyrket Land; Men end mere kan Hallands Beskrivelse hielpe til at komme efter Indvaanernes Antal, saasom Bøndernes Tal udtrykkelig nævnes der, og det altsaa beroede alene paa, at faae Underretning om, hvor mange Gaarder der nu ere i Halland.

Af Fortegnelsen over hvad Kongen eyede i Volland, synes, at Forstkiel giordes mellem Boel og Census 5: Skyld, saa at det forste egentlig angik Jordens Maat, og den anden dets Afgift, hvorvel jeg maae tilstaae, at ved nogle Gaarder nævnes Census alene, og staaer der altid ved dem Dre eller Skilling. Om 6 Boel siges paa et Sted, at de giældte 10 Mark Guld. Paa Femern opregnes 216 Mansi, og siges 9 Mansi og 20 Unci at have hørt til Slottet, hvilke sidste have være været et Slavisk Maal, thi derpaa opregnes endeel Slaviske Landsbyer, som alle laae paa Femern, og beregnes efter Unci, hvis Tal beløber sig til 118. Af trende Villicis havde Kongen 20 Mark, og en vis Landsbye indbragte aarligen 24 Mark Denarier. Afgifterne paa Femern begyndtes at betales paa Mikelsdag. Færgeren betalte aarligen 46 Mark

Dena-

Denarier; Kroemændene, Tarbrenarii, 140
 Mark Denarier; Der vare 68 Mansi, som
 betalte til Kongen, og hver Mansus betalte
 $2\frac{1}{2}$ Mark Denarier, og 3 Skilling og to.
 Kongen havde der ogsaa $57\frac{1}{2}$ Houæ: Hus-
 fen, og 60 Unci. Derpaa opregnes, hvor
 mange Houæ Kongen havde overladt til
 sine Mænd, Hominibus, (i Forlehnning),
 nemlig 59 Mansi, 45 Unci og 1 Houæ. I
 Bispens Villa vare 30 Unci, og Slaverne
 havde $197\frac{1}{2}$ Unci, hvoraf jeg slutter, at de
 først opregnede Slaviske Unci have tilhørt
 Kongen, og disse derimod Bønderne selv.
 Af hele Semern skal Kongens Indkomst
 have været i Proviant 84 Marc Annonæ
 og 4 Pund. Det øvrige af denne Jorde-
 bog angaaer Preussen, men fornemmelg
 Estland, hvorved jeg kun vil sige, at i det
 sidste Land ogsaa regnes efter Unci.

Nu vil jeg til Slutning om Agerdyr-
 ningens Tilstand under denne Konge end-
 nu anføre et og andet, som findes hist og
 her adspredt, og først af utrøkte Diploma-
 ta, som min gode Ben Etats-Raad Lange-
 bec haver meddeelt mig. I et af 1203
 Odensé Kloster vedkommende siges, at Bas-
 gerne i Odensé maatte ei male uden paa
 Klosters Møller, hvoraf sees, hvor tilig
 Monopolia have indsnæget sig, og at de
 Geist-

Geistlige betiente sig af alle Leiligheder. I tvende Viborgske af 1219 og 1221 anordnes, at Forta skal være tilfælles for alle, et Ord som jeg forhen haver forklaret ved en Art af Fortog, og som i en af Rostgaards Codicibus forklares saaledes: Forta 3: Udhænger til adskillige Byer sammen (en Forklaring som uden Tvil er gandske urigtig, da det af de gamle Love er klart, at ved Forta sigtes til een Bye alene), proprie en Alminding til en Bye eller flere, som hver Mand haver sin Brug udi, med Drift, Grøst, eller i anden Maade. I et af omtrent 1220 skrives Greve Nicolaus, og mange andre Adelsmænd, Nobiles, og Landets Baroner, ved hvilket Tillæg af Landets, Terræ, jeg slutter at sigtes til det de besadde Eyendomme i Jord.

Det øvrige som findes hos andre Skribenter om Agerdyrkningen og Landvæsenet under denne Konge beløber sig kun til saare lidet. Udi et Manuscript om Klosteret Cara insula hos Bartholin (94) siges, at i fordum Dage bleve Dansk Ol og Misd anseete for de ypperste Drikke, og var endda ikke Saxisk Ol bleven ført herind til Kiøbs, som nu sædvanlig er; og derpaa anføres et Exempel af en Bonde, som boede

de nær Wiborg, og som ved denne fremme
 mede Drik blev næsten rasende af Fjelderie,
 hvorover Gunnerus, som 1222 blev Bisp i
 Wiborg, advarede Folket i en Prædiken
 derimod. I et Diploma af 1220, som
 Langebec haver meddeelt mig, siger Grev
 Nicolaus, at han havde faaet betalt 9 Mark
 Guld i Heste og Sølv, (hvoraf sees, at
 Mark Guld var da en almindelig Bereg-
 nings Maade, og ei altid virkelige Penge,
 langt mindre Guld Mont, ligesom Pund
 Sterling nu omstunder i Engelland). I
 et andet Diploma af Bisp Peder i Roskilde
 af 1210 om en Jord af 10 Mark Guld.
 Scheidt (95) anfører den Foreening, som
 Kong Waldemar gjorde for sin Befrielse,
 hvorudi han lover at give 40000 Mark
 Sølv i Colnisk Bægt, hvoraf hver Mark
 veyer 1 Lod mindre end prøvet (eller purt)
 Sølv, *examinato argento*. Udi en anden
 Foreening af 1225 (96) lover han at give
 45000 Mark purt Sølv af samme Colniske
 Bægt. I nok en Foreening (97) for sine
 Sønners Befrielse af 1230 lover han at
 give 7000 Mark Sølv, saa at Marken
 skulde være pur foruden 1 Lod, (hvilket vens-
 telig vil sige, at det veyede 1 Lod mindre)
 i Lü

(95) Orig. Guelf. t. 4. præf. p. 86.

(96) Ib. p. 87.

(97) Ib. p. 89.

i Lübeckiff Bægt, (hvoraf sees de adskillige Montefoder og Bægter, som da have været giængse her i Riget). I de skrevne Antiquiteter af Soroe Kloster siges P. 97 ved Aar 1205, at Bisp Peder af Roskilde betalte 6 Mark Guld mindre 3 Ore; og P. 97 at Erkebisp Andreas gav Biske Tienden saavel af Colonis s: Landboer, som af Mansionibus seu curia Tonker (i Halland) til Soroe Kloster; hvorved falder mig ind, at endskiont Mansio eller Curia vel egentligen var en Selveyer frie Gaard, eller og en Avlsgaard, saa synes den dog at have været større end de andre almindelige, og at kunne i den Henseende lignedes med vore Herregaarde, som efterhaanden ere opkomne derved, at formaaende Selveyerere have uformærkt kiøbt endeel Landboers Jorde, og maafee andre Selveyeres, og siden da Trællene afskaffedes, giort dem til Landboer, Fæste-Bønder, Coloni paa mildere og haardere Vilkaar efter deres Sindelav, og tænker jeg at Hunger og Armod har nod andre Selveyerere til at overgive sig til andre mægtige Selveyerere, til Adelsmænd, og til Herremænd s: Milites. Thestrup (98) mener, at af disse Selveyer eller frie Bønder ere Borgere udspirede, da Kiøbstæderne bleve anlagde paa beqvæme Stæder;

der; Han tænker og at Armod haver nø-
 det nogle frie Bønder til at afhænde deres
 Gaarder til andre, og at de derved ere
 blevne til ufrie, hvilket vel og er rigtig nok,
 men han glemmer at tage Trælle til Hielp;
 Paa et andet Stæd (99) mener han, at
 mange Landboer ere opkomne, ved det me-
 get Gods blev bortgivet til geistligt Brug,
 og tænker han at Forskiellen i at udrede
 Leding var imellem Selvehere og Fæste-
 Bønder denne, at de første bleve ansatte
 efter hvad deres Jord var vurderet for, og
 de sidste derimod efter Jordskylden; Ligele-
 des forklarer han got, hvilke Ind-Bønder
 vare, nemlig de, som ikke havde saa me-
 gen Jord, hvad enten de vare Selvehere
 eller Landboer, at de deraf kunde udrede
 Leding, og derover sadde i Qværtsæde, og
 gav til Kongens Bord. Arnoldus Lube-
 cens (100), som ender sin Historie med
 1209, skriver heel mærkeligen, at de Danske
 førte sig i hans Tid prægtigen op i Klæder,
 saasom de havde Overflod af al Rigdom,
 for den aarlige Fiskefangst som de øvede ved
 Skaane, hvorhen alle omliggende Folks
 Kjøbmænd ilede, og gave dem Guld, Sølv,
 og andre Kostbarheder for deres Sild; De-
 res Land er og opfyldt med ypperlige Heste
 for

(99) P. 167 — 169.

(100) L. 3. c. 5. P. 306.

for de skionne Græsganges Skyld. Af dette mærkværdige Stæd sees, hvor riig en Guldgrube Silde-Fiskeriet da haver været for Danmark. Hvor giængs Mark Penge da var, kan sees af den Tydske Lov (1), hvor trende atten Mark Penge: 54 Rdir. bestammes at være den rette Mandebod. Thestrup (2) anfører et Brev af denne Konge fra 1239, hvorudi han giver Cannikerne ved St Mariæ Kirke i Viborg og deres Bønder frie for Leding og Dværtsade, og alt hvad Kongen tilkom, imod at de igien overlode ham et Stykke Jord paa en Udøe, kaldet Ucker, liggende mellem Mors og Salling, som gialdt henved 30 Mark Guld, med Huse og rørende Gods. Her ved gjør Thestrup den Anmærkning, at nu omstunder er denne De Uger ansat for 85 Tønder Hartkorn, og beboet af otte Bønder, hvoraf han rigtig nok slutter, at omtrent 8 Tønder Hartkorn udgiøre 3 Mark Gulds Jord, og at dette Land er nu meget mindre beboet end forhen, da det, siden Mark Guld skulde udrede 3 Mand, maatte til Krigen levere 90 Mand, og denne Formindsfelse mener han at være forarsaget ved den sorte Død; Imidlertid bør man

(1) L. 2. c. 9.

(2) Kr. Arm. p. 194. 197. 413; skal være 431. 432.

dog fra denne liden De ei slutte til det hele
 Land, thi ellers vilde dets Magt og Folkes
 Mængde langt overstige det, som Historien
 viser. Fremdeles beregner han Den Alger
 at have været 1920 Rdlr. værd i vore
 Penge, thi han siger, at 1 Mark Guld
 blev da anseet for 8 Mark Sølv, og disse
 tagne 30 gange udgiøre 240 Mark Sølv,
 hvoraf han beregner hver til 8 Rdlr., og
 altsaa kan Jord af en Tende Hartkorn have
 været anseet for omtrent 24 Rdlr. Værdie.
 Han anfører og, at af den Jord, som var
 i 1 Mark Guld, eller 8 Mark Sølv værd,
 gaves til Landskjld 8 Ortug 3: 8 Lod
 Sølv, følgelig omtrent den septende Deel
 af dets Værdie. Skade ved alt dette, at
 den gode Thestrup ei har anført dette Val-
 demari Brev paa sit rette gamle Sprog.

Til Slutning vil jeg anføre et og andet
 Algerdyrkningen vedkommende for Valdemari
 II. Tid, som jeg siden er kommet over. Un-
 der Svend Tveskieg har jeg fundet følgende.
 Berend, (som grændsede til Blekind, og
 derfor kan tiene til af dens Bessaffenhed,
 at slutte til Blekind) var overflodig paa
 alle gode Ting, fiskerige Floder, Bier og
 Honning, frugtbare Agre og Enge, riig
 paa alt Slags Wildt, og omgivet med tyk-

F 2

fe og store Skove (3); Denne Konge skal
 have slaget Mønt, hvorpaa staaer: Sven
 Rex ad Dener (4), hvilken, om den er af
 ham, er uden Tvil den første som er slaget
 her til Lands, og venteligen optaget efter
 de Engelske, med hvilke han førte saa store
 Krige, som og bekræftes ved Paaskriften,
 der har noget Angel-Saxisk i sig; Imidler-
 tid er jeg dog mere tilbøvelig til at troe, at
 denne Mønt er af Svend Estrich Son, hvor-
 vel Bircherod endog paa staaer, at vi alere-
 de have havt egen Mønt under Hedenka-
 bet, som jeg neppe troer, men dog ei heller
 gandske vil nægte. Om man just til denne
 Tid skal hense det Rune-Monument, som
 nu findes i Alsted Kirke-Muur, og findes
 anført hos Worm (5), vil jeg ikke paa staae,
 men gammelt er det, og som det ei kan hense-
 føres til nogen vis Tid, saa har jeg villet
 anføre det her: Derudi tales om en Ustin,
 ventelig östen, Eisten, som var meget af
 Adels Adhl Miki: Mikil, thi jeg bær ingen
 Tvil paa, at jo saaledes her bør læses, og
 ei Migi, hvoraf kan sluttet saavel Ordet
 som Tingen, Adels, dens Velde.

Til

- (3) Sigfridi vita i Benzeli Mon. part. I.
 p. 4.
 (4) Kederi Runæ Bircherodii ant. Sept. ap.
 Westphal. t. 3. col. 702.
 (5) Mon. p. 131.

Til Knud den Store bør følgende leg-
 ges: At ei mange Aar før 1643 blev i en
 Høy ved Leire fundet mange Sølv Denarier
 i en Urne, paa nogle af hvilke stod Cnut
 Rex. An. og paa andre Ethelred Rex Ang.,
 og beretter Worm efter Lambard, at 240
 saadanne ginge paa 1 Pund, og 12 paa
 1 Engelsk Skilling (6), hvorved er at mær-
 ke, at man endnu ikke haver fundet nogen
 Mønt af denne Rønge, hvorom man med
 Bished kan sige, at den er slaaet i Dan-
 mark, thi de som staae hos Drake (7), ere
 alle slagne i York, hvorfor og Sperling (8)
 anseer ham for den første, der fra Engel-
 land haver kaldet Møntmestere her ind, og
 ladet slaae Mønt i Roskild, hvilket sidste i
 sær dog anføres uden Beviis.

Under Kong Niels forekommer et Di-
 ploma af 1117 mig meddeelt af Langebec,
 hvorudi skrives Horæ i Stædet for Oræ 3:
 Dre. Torfæus (9) skriver, at 3 Ortug
 ginge paa 1 Unce 3: 2 Lod. Vel har han
 taget alt hvad han her paa nogle Blade
 skriver af sine Islandske Skribenter, men
 dog

(6) Worm. Mon. p. 49.

(7) Hist. of York App. p. 105. og Tab.
 an. n. 30 — 36.

(8) In Test. Abs. p. 103.

(9) H. Norv. Part. 3. l. 9. p. 549.

dog kan jeg neppe troe andet, end at dette er hans eget Tillæg; Ellers horer dette til Canuti 5 Tid.

I et Diploma fra 1180, meddeelt af Langebec, staaer: *Honestarum & nobilium personarum*, hvilket ogsaa tiener til at vise Adelens Vilde hos os, hvorpaa ellers haves saa mange andre Beviser. Under Knud den 6 finder jeg *Magnates* nævnede i Skaane, hvilket viser hvor mægtig Adelen alerede var blevet, og at Almuen maatte betale Penge, Æra, i Straf, hvilke Saxo (10) fort efter belegger med det Navn *Census*. I Egteskabs-Contracten imellem Kejseren paa hans Sønns Begne, og vor Konge, Waldemar I., paa sin Dotters, hvis Opfyldelse Kejseren siden fordrede af Knud den 6, var fastsat, at vor Konge skulde give hende med 4000 Mark, vedede efter den offentlige Bægt, som Carl den Store havde indført (11). Begge disse Ting hore til 1182.

Under 1184 forekommer i et Diploma, ligeledes meddeelt af Langebec, hvilket jeg engang for alle gange vil sige, at bør forstaaes allevegne, naar jeg ikke ellers anfører

(10) P. 375.

(11) Arnold. Lubec. p. 301. l. 3. c. 2.

rer hvorfra det er taget: Jord, som kan besaaes af en halv Mark Annonæ, 6 Quadrantes i Ascertorp, en halv Mansus i Esktoft, og Enge, som Astradus besad, med Enge af 12 Læs, Plaustra; alle disse Egen- dele af 20 Mark Guld efter den Penges Værd, som de bleve beregnede til, og Ind- komst (saaledes forstaaer jeg her det Ord Pensio). Dersom man egentlig vidste hvad en Mark Annonæ i Sæde-Land var, saa og hvad Engene ere blevne anslagne for, saa kunde man heraf gjøre sig et ohngefehr- lig Begreb hvad 1 Boel da gieldt, thi $\frac{1}{2}$ Mansus og 6 Quadrantes udgiøre 2 Boel. Ved Aar 1186 anmærker Langebec, i Føl- ge et gammelt Skrift (12), at 8 Dre Guld synes at giøre 1 Mark Guld, og Quadrans Auri, følgerigen at være det sam- me som 2 Dre Guld; Dette sluttes af de Gaver, som Ebbe Sunesøn gav til Sorøe Kloster, og som i alt beløbe sig til 34 Mark og 5 Dre Guld, og laae omstrødde i adskillige Landsbyer i Sjeland. Arnol- dus (13) fortæller ved 1190, at Helmol- dus, Greve af Sverin, maatte udløse sig fra Henricus Leo, Hertug i Saxen, med 300 Mark Denarier, og Jordan Dapifer, fordi han var Pengerig, med 500 Mark

£ 4   Solv;

(12) Ant. Sor. p. 87. 88. 9. 102. 30A (12)

(13) L. 4. c. 2. p. 387. c. 17. p. 409. 213

Sold; Og ved 1192 at Grev Adolph af Holsten maatte give Knud den 6, for at have Fred, 1400 Mark Denarier, hvilke begge Stæder, endskiont vedkommende Fremmede, jeg her anfører, for at vise, at samme Slags Penge gieldt i Naboes Landene, som hos os. Ved 1198: 1 Mansio eller Curia i Bethleby af 5 Mansio og en Ottendeel, Octonarius, hvilken Mansio blev gjort til en Grangia (14), 3: Ladegaard; I hvilke mærkelige Ord mig synes at finde Spor efter Herregaarde, som dog endda maae have været meget smaae, thi venteligen have der lagt nogle Landboer til saadan Ladegaard. Og endelig ved Aar 1199, at en vis Hans Simonsen laante af Brodrene i Sorøe 200 Mark gangbar Mønt, Usualis moneta (15), hvoraf sees, at der da haver maatte være stor Forskiel paa den nye og gamle Mønt, saa man derfor maatte fastsætte af hvad Slags der skulde betales; og at i Schamstorp bragte en Jord aarligen ind 17½ Solidi 3: Skilling, i Sørninge en 20, i Thornwed bragte en 9 Dre ind, i Sacertorp 9 Dre, i Sutorp 26 Nummi 3: venteligen Penge, Denarii, i Dænikruth 8 Solidi, og i Thwels

(14) Ant. Sor. p. 88.

(15) Ant. Sor. p. 102.

welshow 25 Nummi (16), hvilket kan
 tiene til at oplyse Afgiften i Waldemars
 Jordebog, thi herefter at domme, skulde
 jeg næsten troe, at hvor der tales om
 Mark Guld, sigtes ei til Indkomsten,
 men til Jordens Bærdie; Efter som her,
 hvor der handles om Indkomster, slet
 ikke nævnes Mark Guld.

(16) Ant. Sor. p. 94. 95.

XIV.

Bøger.

G. C. Gebauers *Leben Kaiser Richards*.
 Leipzig 4to 1744. fortjener i alle
 Henseender at kaldes et Mesterstykke, og
 har forhvervet sin Autor et anseeligt Sted
 iblant de Endste Historiekrivere.

Chronologie de l'histoire Sainte par A.
 des Vignoles. A Berlin 4to. 2 Tom. 1738.
 Gaaet fra Israeliternes Udgang af Ægypten
 og til det Babyloniske Fængsel, og er i
 denne Materie det største Arbejde, som er
 gjort over Skriften. Autor fortjener upaa-
 tviligen at regnes iblant de grundlærdeste
 Mænd. Hvad han skriver om Israels
 Børns Udgang af Ægypten, og Gang
 igiennem det røde Hav, maa legges vel
 Mærke til, og er det vigtigste i den hele
 Bog. I at conciliere Profan Tidsregning-
 gen med den Hellige har han præsteret me-
 get. Dog synes mig, at hans Meninger
 om Balthasar og Dario Medo staae ei paa sa-
 flere Gødder, end andre lærdes.

endeel gamle Skribenter er han undertiden noget ubillig, heldst imod Herodorum. Han antager Copiist-Fehl i det gamle Testamente. Af den store P. E. Jablonsky findes her en meget lærd Afhandling paa Latin over Eratosthenis Catalogo af de Thebaniske Konger i Egypten.

A. Molnar Dictionarium Latino Ungarico-Græco Germanicum & Ungarico-Latino-Germanicum Noribergæ 8vo. 2 Tom. 1708. Om det Ungeriske kan jeg ei domme, men i de andre Sprog er meget, som ei er rigtig, eller saa got, som det burde være. Af Ungeriske Lexicis holdes dette ellers for det fuldstændigste.

H. U. von Lingen kleine teutsche Schriften. Wittenberg. 8vo, 3 Theile, 1730, 1732 und 1734. Er ei ubehagelig at læse i Henseende til Materiernes Afvevling. Det lærdeste er: Muthmassungen über einige aras ignotorum Deorum, hvor Autor viser stor Indsigt i de gamle Inscriptioner, og ofte overbevise, endog store Mænd, at have fejlet, men er derhos for dristig at restituere ex ingenio. I det Grædske Sprog har og hans Kundskab kun været maadelig, og paa eet Sted blander han det Celtiske eller gamle Britanniske og det Angel-Saxiske Sprog sammen. Latterlig er det og, naar han beskylder Herodianum for, at til-

legge

legge Kæiser Severo en Regiering af 22 Aar, og tager der duodeviginti for 22.

Die besiegten Heere von S. G. Langen. Halle 8vo 1758. Versene i denne Ode lade sig læse, men et stort og hyperligt Poema, en Virgilius udfordres, naar den store Preussiske Konges store Bedrifter nogenlunde skulle forestilles.

N. H. Gundlingii Observationes Selectæ. Halæ 8vo. 3 Tom. 1737. De beste ere: De Dedicacionibus librorum og de Stilo lapidario. Ellers er han paa mange Stæder for satyriske over Præsterne, og ubillig imod Patres, Erasmus, Aristotelem og Heuman. Tager og mærkelig fejl, naar han vil giøre Hippocratem og Platonem til Atheister. Overalt indeholder denne Samling ei hans beste Skrifter.

Leibnitzens Kleinere philosophische Schriften. Jena 8vo 1740. Af de her forekommende Skrifter har jeg tilforn handlet om Monadologien udi Philaletho under N. 696, og om Correspondencen imellem Leibnitz og Clarke under N. 401. Her findes desuden Forslag til en Mønt, som skulde ved en Dyadisk Regning forestille Skabelsen af intet, og som er gandske god, og Bayles Indvendinger imod Harmonia præstabilita animæ & corporis, tilligemed Leibnitii Svar, hvilket er uden lige. Om alle disse Leibnitii

Skrif

Skrifter maae siges, at intet overgaaer dem, uden Theodicéen, og at ingen kan overgaae Leibnitz, uden Leibnitz selv. Til Slutning findes H. Köhler von Das Licht der Natur, som lader sig læse.

J. C. Strodtmanns idioticon Osnabrugense. Leipzig und Altona 8vo 1756. Er samlet med Flid, og var det at ønske, at vi finge ligesaadanne over Dannemark og Norge. Dog har Autor ei altid været lykkelig, hverken i Ordenes Bemærkelses, som man kan see af; Pass, ei heller i Etymologie, som kan sees af: Byking.

C. S. Schurtzleischii Fundamenta historiae Germaniae mediae editore C. G. Hofmanno. Sneebergæ 8vo 1728. Titulen er ei rigtig, thi det er egentligen et Epirome, som gaaer fra Carolo M. til Philippum og Aar 1199. Det er ei ubeqvæmt at læse over, og Latinen er god. Editor har foran søyet en Afhandling de pietate Caroli M. qva in conversione Saxonum ad Christianorum sacra usus est, men som efter sin Indhold snarere burde hede de impietate. Her ere mange Trykfehl.

Der Preusche Littauer von Th. Lepner. Danzig 8vo 1744. Er ei ubehagelig at læse, undtagen at Stilen er paa mange Stæder mørk ved de indmængede Preussiske: Tydske Ord. Mig synes og, at

at Autor er for haard imod Litthauerne, og imod Bønderne i Almindelighed.

G. G. Leibnitii collectanea Etymologica. Hanoveræ 8vo 2 partes 1717. Naar saadan Mand, som Leibnitz, har skrevet i Etymologien, saa bør smaae Geister og halv Lærde indbeholde med deres Spotte Ord over denne Videnskab, der er umistelig for alle dem, der ville være grundige in Jure, Philologia og Antiquiteter, og meget fornøden for en Theologus. Alt hvad Leibnitz her har skrevet, er ypperligt; Men her ere og Afhandlinger af andre, som alle have deres Nytte, men af hvilke Claubergs Ars Etymologica Teutonum er i Særdeleshed fortreffelig. Eccards Fortale er og gandske god.

J. D. Janozki kritische Briefe. Dresden 8vo 1745. Handle meest om Poliske Lærde og Bøgger, og om de, der studeres de tilligemed Autor i den berømte Saxiske Schule. Førsten Autor er vel skarp og dristig i sine Critiquer, men har dog, som oftest, Ret. Jeg bifalder ei hans Dom over Leuwenhoek.

J. D. Janozki Nachricht von denen in der Hochgräflich Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren Polnischen Büchern. Dresden 8vo 5 Theile 1747, 1749 und 1753. Hos ingen Autor findes udførligere

gere Efterretninger om flere Poliske Lærde og Skrifter end hos denne, og kan man deraf see, at Polen har havt langt flere Lærde, end som almindelig tænkes, fornemmelig i dens Historie, saavel Geistlige som Borgerlige og Lærde, saa og i den Latinske Oratorie og Poesie, hvoraf her foreskomme Nester-Stykker.

Bibliotheca Aprosiana ex editione J. C. Wolfii. Hamburgi 8vo 1734. Wolf har oversat den af det Italienske Sprog. Bogen har sin Nytte i de Italienske Lærdes Historie af det 17 Sæculo, men er ellers uordentlig skrevet, og stedsommelig at læse. Autor er og latterlig, naar han berømmer sig selv.

Commercii Epistolici Leibnitiani Tomi prodromi recensente J. D. Grubero Hanoveræ & Gottingæ 8vo 2 Tom. 1745. Her er næsten intet af Leibnitz, men fast alene Breve vekslede mellem Boineburg og Conring, hvis Indhold fornemmelig er Religionens Tvistigheder, Stats-Sager og lærde Tidender. Gruber har udgivet dem, fordi Leibnitz var fem Aar i Huset hos Baron Boineburg. Conringii ugrundede Dom over den store Baco P. 20 og 1059 maae man forundre sig over, og kan man deraf lære hvor grovelig endog de lærdeste Mænd ofte vildfare.

Voya-

Voyages & missions du P. Alexandre de Rhodes. A Paris 4to 1653. Her handles meest om Tunquin og Cochinchina. Endskjønt Bogen er fuld af Doertro, ja af haandgribelige Usandsfærdigheder, saa er den dog ey uden Nytte ved at indeholde Beretninger om bemældte Riger, hvorom man ellers ikkun har saare faa.

Journal du Voyage de G. Schouten fait 1615, 1616 & 1617. A Amsterdam 4to 1618. Stilen er meget slet, og slutter jeg at Originalen har været paa Hollandsk. Den indeholder den første Rejse, som er skeet igiennem Fretum le Maire, og har adskillige artige Efterretninger. Det havde været at ønske, at Autor havde mere omstændelig og nøagtig beskrevet de store Menneſke Been-Rader, som han foregiver at findes paa Landet ved bemældte Fretum.

Petri Martyris de rebus Oceanicis & orbis novo decades tres, & legationis Babylonicae libri tres. Basileæ 4to apud J. Bebelium 1533. Er en af de ældste, tilforladeligste og behageligste Efterretninger om Opdagelsen af America. Det sidste Skrift er ei heller at foragte, og giver god Underretning om de saa navnkundige Mamelufer.

